

Р. И. Гайдаров
Ш. А. Мирзоев

Словарь омонимов лезгинского языка

Лезги чІалан лексикологиядин, яни чІалан гафар ахтармишна чирунин кІвалахдихъ ва илимдихъ эхиримжи вахтера, малум тирвал, тайин тир агалнъунар хъанва. Чахъ кІелзавайбурун патай хъсан кьимет къазанмишнавай урус чІаланни лезги чІалан, лезги чІаланни урус чІалан словарар ва лексикологиядин жуьреба-жуьре месэлайриз талукъарнавай ктабар, илимдин статьяяр ва мсб. ава.

Идахъ галаз санал, лезги чІал ахтармишун ва школайра ам чирун вилик фидайдавай чна хусан лексикологиядиз талукъ хейлин пособияр авачирвилини игътияж къвердавай гзаф гьисс ийизва. Гьабурукай сад чна лезги чІалан омонимрин словарь яз аквазва.

Омонимар чІалан лексикада гафарин къариба са группа хъунилай гъейри, ихътин словарь яратмишунин чарасуэвал а карда арадал гъизва хьи, омонимар тайинарун, къилди яз абурунни гзаф метлебар авай гафунин мана-метлебдин вариантрин тафаватвилер ва сергъятар тайинарун лексикологиядин лап четин месэлайрикай сад я.

Лезги чІалай тарс гузвайбурун ва кІелзавайбурун, гьабурухъ галаз санал лезги чІалан жуьреба-жуьре терефар ва месэлаяр чируниз интерес ийизвай ва я чпин гъар йикъан практический ва яратишунин кІвалахда лезги чІалакай менфят къачузвай гъар са касдин ихтиярда омонимрин словарь хъунухъи гьелбетда винидихъ къейд авур лексикологиядин пособийрин жигъетдай авай къитвал са тІимил хъайитІани зайифарда.

Словарь лезги чІалан вири жуьрейрин словаррин, литературадинни халкъдин сивин яратмишунрин бинедаллаз туькІуьрнава, амма гафарин омонимвал тайинардайла, а гафар лезги чІалан орфографиядин словарда гъатнавай саягъдиз, яни абур кхьинин тегъердиз еке фикир ганва.

Сад лагъайди, сивяй саки сад хъиз, чпин ванер туьш яз акъудзавай, амма орфографический словарда чеб сад хъиз кхьин тийизвай гафар омонимрик кутунвач. Месела, вуч? //суалдин тІварцІивез // - вич //элкъведай тІварцІивез //; гьис "гум; пас" - гьисс "эсер, къатІунун; хабар хъун"; ужуз'къимет авачир; багъа тушир" - ажуз-«зайиф; къуватсуз» ва ихътин мсб.

Къвед лагъайди, орфографиядин тайин тир къайдайрин бинедаллаз чеб кхьинра туьш жезвай, амма чпин сесерин //гъам фонемайринни // къурулуш къилди тир, сивяй сад сакІа, муькуьди масакІа акъатзавай гафарни омонимрик кутунвач. Месела, тар "набатат" - тар "музыкадин инструмент" сад хъиз кхъизвай гафар я, амма абур чІала ванер туьш яз, сад хъиз, ваъ, къилди-къилдин ванер аваз, ишлемишзава: сад лагъай гаф гухлу /т/ сесинилай, къвед лагъайди зайиф /т/ сесинилай бешламишзава.

Омонимрин мана-метлебар жуьреба-жуьре ачухарзава: а // синонимрин куьмемдалди (герек "лазим; бакара къведай"); б (баяндалди (гатІун "хъуьчІуьн кІени, тупІарин арайри къеж къачун; хер акъатун); в (гафунин везифа тайинаруналди {Аваран "хуьруьн тІвар"}); г /гафунин къалурзавай предметдин везифадин куьмекдалди (къелем "кхъидай") ва мсб.

Словарь туькІуьрдайла, ам жезмай къван тамамди, вири омонимар гъатнавайди ийиз чалишмиш хъанва, амма и чалишмишвал звелимжиди тирвиляй омонимрин бязи жергеяр словарда гъат тавуна амукъун мумкин я. И жигъетдай ва гъакІ словардай жагъай вири жуьрейрин маса кимивилерин гъакъиндайни кІелзавайбурувай Дагучпедгиздиз //Махачкала, Маркова» куьче, 32 кхьин тІалабзава.

ЛЕЗГИ ЧІАЛАН ОМОНИМАР ВА АБУРУН ЖУЬРЕЯР

ЧІалан гафарин состав, малум тирвал, сложный система я. Сад лагъайди, гафар чеб жуьреба-жуьре я; къвед лагъайди, абурун арада авай алакъяр сад туш. Са бязи, чара-чара фонетический кІалуб авай гафар мана-метлебдин жигъетдай чеб-чпиз муьква жеда //месела, бугъ - пар; сифтедай - эвелдай; иер - гуьрчег ва мсб. // Акси яз, къилди-къилдин ванер авай маса гафарин мана-метлебар сад муькуьдаз къаршибур хъунухъ мумкин я //месела, къуьд - гад; йиф - югъ; гъвечІи - чІехи ва мсб. ЧІалан гафарин системада са къадар ахътин гафарни жеда хьи, абур сад хътин сесерикай //фонемайрикай // ибарат яз, чеб сивяй сад хъиз ахъатиз, амма чпин мана-метлебар чара-чарабур яз жеда. //Месела, *къеле* - "къетІен жуьредин ва дяведин мураддар патал мягъкемарнавай дарамат" ва *къеле* - "лацу, къезил ва хъуьтуьл металл"; *агатун* - "яхун хъун; зайиф хъун" ва *агатун* - "муьква хъун; хъсан араяр хъун" ва мсб. гъахътин гафарикай я. Ихътин, чпихъ сад хътин ванер - сесерин ва я фонемайрин состав ва сивяй акъудунин тегъер авай, амма мана-метлебар чара-чара тир гафариз, малум тирвал, **омонимар** лугъуда.

Омонимри фадлай инихъ чІалан алимрин фикир чпел желб ийизва. И къариба жуьредии гафарин гъакъиндай гзаф къадар ктабар ва ахтардашунар кхъенва. Хейлин чІаларин омонимрин тамам словарар яратмишнава.

Дагъустандин чІаларин, гьабурукай сад тир лезги чІалан омонимар кІватІун, абурун къетІенвилер ва жуьреяр тайинарун, словарар туькІуьрун лагъайтІа, анжах эхиримжи вахтара гъиле къунвай, чеб саки гила башламишзавай месэлаяр я.

КІелдайбурун фикирдиз теклиф ийизвай и гъвечІи ктаб, асул гьисабдалди, лезги чІалан омонимрин куьруь словарь я. Словарда вучиз хусан и гафар ганватІа - масабур ганвачтІа, омонимар чеб чара авунив ва тайинарунив словарь туькІуьрайбур гьикІ эгечІнаватІа кІелдайди гъавурда. тунин мураддалди ва и жуьредин пособие сифте яз

газурзавайди фикирда къуна, словардилай вилик омонимрин умуми теориядиз талукъ ва лезги чӀалан гафарин и разряддин хсусивилерин гьакъиндай са бязи къейдерни ганва.

Винидихъ къейд авурвал, омонимар фадлай инихъ ахтармишзаватӀани, чӀалан илимда абуруз талукъ хейлин месэлайрин гьакъиндай фикиррин еке жуьреба-жуьревал ва гьуьжетар давам жезва. Месела, гьабурукай яз: омонимия вуч затӀ я; чӀалан лексикадиз талукъ маса явленийрихъ галаз //са гафунихъ гзаф метлебар хьун ва ихьтин мсб.// адан гихьтин алакьаяр ава; омонимар пайда хьунин рекьер ва бязи мсб. гьахьтин, чпин гьакъиндай гилани гьуьжетар кыле физмай, месэлайрикай я.

Инал къейд авунвай ва са бязи маса месэлайрин гьакъиндай словарь туькӀурдайла чпел амал авунвай дибдин принципар ихьтинбур я.

ЧӀалан такьатрин ва элементрин ванер (звучанияр) туьш хьунар жуьреба-жуьре я. Лексикада (чӀалан гафар ва гафарин состав санлай ахтармишдай илимда) рахун анжах гафарин ванер туьш хьуникай, яни кьилдин ва тамам гафарин гьакъиндай фин лазим я. Я гафарин паяр (морфемаяр) туьш хьунар (месела: =ди - I типдин существительнийрин актив падеждин эхир; «ди - прилагательнийар, причастияр ва мсб. субстантивламишдай эхир; - ди - наречияр арадал гьидай суффикс), я са гафни санлай са шумуд гаф туьш хьунар (месела: асас - а сас; салам - са лам ва мсб.), я чеб сивяй сад хьиз акъат тийизвай гафар кхьинра туьш хьунар (месела: михьиз [михьиз] михьун глаголдин деепричастие // - михьиз / михьиз] тайинардай тварцӀивез; маса f маса / къалурунин тӀварцӀивез ва прилагательное; маса /"маса наречие //, я кьилди=кьилдин гафарин кирс падежрин формаар туьш хьунар //месела: живедин - жив гафунин талукъвилдин падеж; живедин – живе гафунин талукъвилдин падеж) ва ихьтин масабур омонимрай гьисабиз жедач.

Яни и словарда анжах лексический омонимар ва я омонимар - гафар гьатнава.

Къве гаф лексический омонимар яз гьисабун паталди а гафарин дибдин ва я словарный формаар туьш хьун бес я. Ахьтин формаар яз, существительнийар паталди теквилин къадардин асул падеж, глаголар паталди масдардин форма фикирда къунва. Бязи, алимри омонимривай истемишзавай шартӀ - омонимар тир гафарин вири грамматический формаар сад хьтинбур хьунухъ - къадардилай артух кӀеви шартӀ я: ахьтин гафар чӀала тек-бир жеда. Адалайни гьейри, а истемишуни гафарин словардин ва я дибдин формайрин къетӀенвал, гафунин амай формайрин жергеда абурун къетӀен чка гьисаба къазвач. Муькуь патахъай, згер чна гьахьтин кӀеви шартӀ фикирда къуртӀа, омонимар анжах чӀалан са паюниз талукъ гафарин арада хьунухъ мумкин я. Вучиз лагъайтӀа, жуьреба-жуьре чӀалан паяриз жуьреба-жуьре грамматический категорияр ва а категорийриз тагукъ формаар арадал гьидай кьилди-кьилдин такьатар жеда. И жигъетдай, къетӀивилелди къейд авун лазим жезва хьи, асул формада сад хьтин ванер авай, амма амай формайра чара-чара эхирар къвезвай гафар халисан омонимар я, сад хьтин ванер авай гафар сад хьиз дегиш тахьуни а гафар омонимар туширвилдин гьакъиндай ваь, акси яз, а гафар омонимар тирвилдин гьакъиндай шагьидвал ийизва. Месела: багъ "бахча; емишдин тарар авай,чка - багъ "лента, фитиль" гафар гьам теквилин, гьам гзафвилдин къадарда гьарма са жуьре падежриз дегиш жеда а/ багъ - багъди, багъдиз, ... багълар -багълари, багълариз,б // багъ - багъуни, багъуниз, ...багъар - багъари, багъариз, ... гьа икӀ мад, амма и карди а гафар омонимар туширвилдин гьакъиндай ваь, акси яз, абур омонимар тирвилдин - сад хьтин ванер авай, амма чара-чара мана-метлебар авай гафар тирвилдин гьакъиндай шагьидвал ийизва.

Бязи алимри чпин тереф хуьзвай са къадар маса шартӀарни, эвелни-эвел омонимар тир гафарин неинки ванер //звучанияр //, сесерин состав туьш хьун, идахъ галаз санал а гафарин фонемайрин составни морфологиядин жигъетдай абурун туькӀур хьунарни (яни морфемайрин составни) туьш хьунухъ истемишунни, чи фикирдалди, гьахьлуди туш, Винидихъ ганвай тарифдай аквазвай, омоним хьунин дибдин шартӀ ванерин жигъетдай туьшвал ва мана-метлебдин жигъетдай кьилди-кьилдинвал хьунухъ я, яни фикир гана кӀанзавайди а // гафунин ван сивяй акъатунин тегьер ва б // адан мана-метлеб я.

Омонимар чара-чара дувулрин ва гьардахъ вичин хсуси ери- бине //происхождение // авай гафар хьунухьин гьакъиндай.бязи авторри ийизвай истемишунар лагъайтӀа, абур фикирда къунин ва я вилив хуьнин мумкинвал лезги чӀал хьтин чӀалара эсиллагъ авач.

Омонимия ва я чара-чара ванер туьш хьунухъ, чӀала дуьшуьш жезвай вири явленияр хьиз, тарихдиз талукъ явление я. Исятда омонимар тир гафар са вахтунда омонимар яз амукъ тавун мумкин я, акси яз, алай вахтунда чеб омонимар тир гафар инлай виликди ванер туьш тежезвай адетдин гафарни хьунухъ мумкин я.

Омонимар чӀалан тайин тир са единицада: са нугъатда, са диалектда ва литературный чӀала тайинарун лазим я. Са нугъатда омонимар тир гафар маса нугъатда омонимар тахьун, литературный лезги чӀала омонимар тир гафар чи чӀалан нугъатра омонимар яз тахьун мумкин я. //Месела: лекъ "къуш" ва лекъ "чӀулав жигер"; кӀел "таза лапак" ва кӀел "тагъсил къачун; кхьенвайди эзберун" лезги литературный чӀала омонимар я, ахцегъ ва маса нугъатра абур омонимар туш //

И словарда анжах лезги литературный чӀала исятда ишлемишзавай ва я дуьшуьш жезвай омонимар ганва.

Омонимар чеб ва абурун къетӀенвилер тайинардайла, виридалайни еке четинвал омонимар тир гафар гзаф метлебар авай гафунин мана-метлебдин вариантривай чара авун я. И словарь туькӀурдайла гзафни-гзаф фикир ганвайди омонимар тир гафарин мана-метлебрин кьилдинвал, чара-чаравал я. Гьелбетда са къадар и кар мумкин тир дуьшуьшра омонимрин маса терефарни фикирда къунва. Гьабурукай яз эвелни-эвел жуьреба-жуьре конструкцияра иштирак авун, синонимрин кьилди-кьилдин индексриз талукъ хьун, вичикай цӀийи гафар туькӀур жедай диб-бине хьунухъ, цӀийи тегьерда ва я чӀалан маса паюнин парадигмада гьатна, гьадаз хас тегьер дегиш хьун ва ихьтин мсб. Омонимар чеб-чпивай чара ийидай и лишанрикай лезги чӀала виридалайни еке метлеб авайди грамматикадиз талукъ момент, омоним тир са гаф муькуьдавай тафаватлу яз дегиш хьун, абурухъ гьардахъ вичиз хас эхирар хьунухъ.я

//Месела: кьин - глаг. - актив падеж - кьини; гз.кь. асул падеж - кьинар; кьин - сущ. - актив падеж - кьине; гз.кь. асул.падеж - кьинер //

Къейд авун лазим я хьи, омонимрин инал тIвар кьунвай хсусивилер гьамиша кьатIузни жедач, абур бязи дуьшуьшра пайда жеда, маса дуьшуьшра эсиллагь малум жедач: мана-метлебдин кьилдинвал ва хсусивал, лагьайтIа, омонимрин гьамишалиг, абур чара авун паталди эвелимжи даях тир дибдин лишан я.

ЧIалан гафарин системада омонимар жуьреба-жуьре рекьералди пайда жезва, яни омонимрин ери-бине гьар жуьре я //абурукай агьадихь кьилдин рахун жеда // Инал къейд ийиз кIанзавайди ам я хьи, омонимар арадаз атунин рекьерин арада гзаф метлебар гафунин мана-метлебдиз талукь вариантрикайни кьилдин гафар хьана, садакай муькуьдаз омоним хьун мумкин я. Месела, кьил "бедендин пай" - кьил "набататдин фин авай пай" - кьил "свас" - кьил "нефес" гьахьтин, гьа саягьда, яни гзаф метлебар авай гафунин вариантрикай арадиз атанвай омонимар я.

ЧIалан гафарин составда омонимар хьунухь тIебии ва тамамвилелди законлу кар я. Бязи омонимрин жергеяр чукIун, яни омонимар тир гафарикай сад ва я вири дегиш хьун, омонимар яз амуьк тавун чIала вичи омонимар эх тавунин лишан туш. Омонимар хьуналди гафар гафарвиляй акьатзавач, абур, чIала авай вири гафар хьиз, дегиш хьун ва я тамамвилелди маса гафари звез авун, сивяй масакIа акьуддай адет пайда хьун ва мсб., мумкин я. Муькуь патахьай, къейд ийиз жеда хьи, бязи омонимри чIалан гафарин составда яргьалди ва мягькемвилелди чка кьунва. Месела, тIур "хуьрек недай алат" - тIур "тарсел жедай хче". И омонимар лезги чIала, чи фикирдалди, я накь хьайибур туш, я абур кье-пака омонимарвиляй акьатни ийидач.

Омонимар, са патахьай, гафарин лап жуьреба-жуьре кьатара ва разрядра дуьшуьш жезва, муькуь патахьай, абур чеб жуьреба-жуьре я. И кар фикирда кьурла, тайинвилелди тестикьариз жеда хьи, лезги чIалаз омонимар виниз дережада хас туштIани, чIалан гафариз талукь и кьариба явление, са рахунни алачиз, лезги чIалавай яргьазни туш.

ОМОНИМРИН ТИПАР ВА ЖУЬРЕЯР

Сад лагьай группадик, асул гьисабдалди, кьве жуьре омонимар акатзава: 1 // омонимар-существительнийар; 2 // омонимар - глаголар.

ЧIалан маса паярин системайра омонимри лап тIимил чка кьазва ва я эсиллагь дуьшуьш жезвач.

Омонимар - существительнийар

Омонимар-существительнийар вичик виридалайни гзаф жергеяр акатзавай чIехи группа я. И словарда 190 виниз существительнийриз талукь омонимрин жергеяр ава. Чпин мана-метлебдал гьалтайлани и группадик акатзавай омонимар хейлин жуьреба-жуьре я. Существительнийар тир омонимриз, мисалар яз ихьтин тегьеррин жергеяр кьалуриз жеда:

зул "йисан вахт" - зул, "затIунин ва чилин гуьтIуь пай, чIун";

кьуьл "шадвилев гьерекат; хореографиядин зсер" - кьуьл "кIвач";

хашав "балкIан михьдай алат, щётка" - хашав "кIвачин зангунин екьиснавай кIараб, син" - хашав 'гапурдин кьакьунин кьилел гьалдайди";

кьеле "металл" - кьеле "кьетIен дарамат; дяведин мурадар патал мягькемарнавай чка";

пIини "емиш" - ПIини "рушан тIвар";

хара "гьамбар" - хара "багьа парча";

кьар "жегьил лапаг" - кьар "палчух";

ери "шейинин хьсан=писвал; сорт* - ери "тайин тир са чка" ва мсб.

Омонимар-глаголар

Омонимар-глаголар винидихь рахай группадив гекьигайла, лезги чIала тIимил ава. И словарда ахьтин омонимрин 22 жерге гьатнава. Омонимар-глаголар существительнийрилай тIимил хьун тIебии кар я. Адахь са шумуд ашкара себеб ава:

Сад лагьайди, глаголар чеб чIала существительнийрилай са шумуд сеферда тIимил я; кьвед лагьайди, существительнийрив гекьигайла глаголрин туькIуьр хьун сложный я, абурун арада простой кьурулуш авай са слогдин ва я кьве слогдин гафар тIимил я; пуд лагьайди, омонимар-глаголар саки вири лезги чIалан ичердин //кье-непатан // жергеяр я - глаголар лезги чIала тайин тир эхирри //уьн, =ин, =уьн // кIалубламишзавайвиляй маса чIаларай лезги глаголдиз омоним жедай цIийи глаголар кьабулун мумкин туш. Омоним-глаголрин кьетIенвилер агьадихь галай мисалрай кьатIиз жеда:

агатун "яхун хьун; зайиф хьун - агатун "мукьва хьун; игис хьун; хьсан араяр хьун";

алукьун "ярх хьун; якьалдар хьун" ~. алуькун "меслят гьун"; хабар кьун; ихтияр кьачун";

галатун "гьелек хьун; бизар хьун" - галатун "акалнавайди; паяр сад-садахьай; кьерех хьун";

хкадарун "жува жув вегьин" - хкадарун "туьхуьрун /эқв, цIай;

агал хьун "кIеви хьун, месела, рикIин" - агалхьун "кьадардилай артух дигмиш хьун; чурун"; агал хьун "гьуьргьуь хьун, буш хьун" ва мсб.

Омонимрин кьвед лагьай группада, асул гьисабдалди, агьадихь галай жуьрейрин жергеяр дуьшуьш жеда:

а // существительное ва глагол; б // существительное ва прилагательное; в // существительное ва наречие; г //

метлеблу ва кьуллугьчи гафар ва я междометие;

Существительнидикайни глаголдикай хьанвай жергеяр

Ихьтин жергеяр са артух гзаф авач. Са шумуд мисал:

Кума "усал кIвал, пач; къазма" - кума "куъмекчи глагол";
фин-"тум; бегер, месела, канабдин" - фин "юзун; рекъе гьатун; еримешун";
хун "лацу усал агъ" - хун "аял кватун" - хун "кIеви шей къатI хьун; кукIвар ва я пад хьун";
атIун "къатIун; къатI хьун" - атIун "никIин, векьин сергьят; ара" ва мсб

1 Существовательныйрикайни прилагательныйрикай ибарат жергеяр.

Ихьтин жергеяр, маса какахъай жергейрив гекъигаила, са къадар артух ава; абуруз мисал яз ихьтин омонимар къалуриз жеда:

куьт "усал фу" -куьт "къуьруь";

регъуь "некледин кIвал" - регъуь "чин къадай; утанмиш тир";

хуш "тик; хъутIал" - хуш "рикIиз чими";

яд "жиме хъвадай затI" - яд "чара; жуванди тушир";

Гуьлуьшан "дишегълидин тIвар" - гуьлуьшан "алахъай; ишигълаван хъанвай" ва мсб, " ...

Какахъай жергейрин маса группайра лап тIимил къван омонимар ава; абурун мисалриз словардай килиг.

Жергедик акатзавай гафарин къадардиз килигна омонимрин жуьреяр

Лезги чIалаз виридалайни хасбур, гьелбетда, къве гафуникай ва я компонентдикай хъанвай жергеяр я. Амма абурулай гъейри чал-са къадар пуд, къуд, вад ва гьатта ругуд омоним квай жергеярни дуьшуьш хьун мумкин я.

Ихьтин гзаф компонентар квай жергейриз мисалар яз агъадихъ галайбур къалуриз жеда:

къуй "туьк" - къуй "яд акъуддай" - къуй "грам. кIус";

тур "шуьшка" - тур "фите" - тур "балугъар къадай чIехи чил";

чIал "инсанар рахадай" - чIал "шиир; мани" - чIал "гаф; келима";

тав "мугъманрин кIвал" - тав "цIай хъийидай элкъвей къул" -тав "хъсан вахт" - тав "живи таъсир";

яр "кIаниди; адахли" - яр "экуьнин" - яр "яру тав" - яр "рикI кIарасдин" - яр "яру гьал" - яр "гатфарин эвелимжи 15 югъ" ва мсб.

Туьшвилине дережадиз килигна омонимрин жуьреяр.

Туьшвилине дережа фикирда къуртIа, вири омонимар пуд чкадал пайиз жеда:

а // Сад лагъай ва я кIанине дережадинбур. Ихьтин омонимрин анжах дибдин словардин формаяр туьш жеда, маса вири формаира а гафарин ванера туьшвал амукъдач. Месела, къаз "кIвалине къуш . - къаз "никIе экъечIнавай магъсул"; кал "кIвалине гъайван" - кал "чими дуьзен чка"; хам "хъицикъ; чкал" - хам "авам; вердиш тушир" ва ихьтин масабур кIанине дережадин омонимар я.

б // Къвед лагъай ва я юкъван дережадинбур. Ихьтин омонимар словардин формадила гъейри маса формаирани туьш жеда, амма вири формаира ваь, анжах са къадарбура. Месела: зул "йисан вахт"- зул "чIук; пай" // месела, фан, халидин //; агалхьун "дигмиш хьун" - агал хьун "кIеви хьун"; къиб "цинни чилине гъайван" - къиб "какадин рикI" ва ихьтин мсб. юкъван дережадин омонимар я.

в // Пуд лагъай ва я вини дережадинбур.

Ихьтин омонимрин парадигмаяр тамамвилелди туьш жеда; абурун мана-метлеб вири дуьшуьшра контенстдай тайинариз жеда, къилдин са гаф къачуртIа, рахун квекай физватIа, тайинариз жедач. Месела: ери "сорт" - ери "чка"; къеле "металл" - къеле "къетIен дарамат"; нини "вилине юкъни-юкъ" - нини "аялар къугъвадай"; бала "аял" - Бала "эркекдин тIвар" ва ихьтин мсб. вини дережадин омонимар я.

И мисалрай аквазвай, вини дережадин омонимар тир гафарихъ фонетикадиз талукъ къетIенвал ава: абур ачух сесиналди акъалтIава, амма къейд авун лазим я хъи, ачух сесиналди акъалтIава вири омонимар вини дережадинбур яз жедач. Месела, вагъши //сущ. // - вагъши //прил. //; пудра //сущ. // - пудра //нареч. //; регъуь //сущ. // -регъуь //прил. // вини дережадин омонимар туш.

И пуд жуьредин ва я дережадин омонимар лезги чIала вири сад хъиз дуьшуьш жезвач. ибурукай виридайлайни гегъеншдиз, гьелбетда, сад лагъай дережадинбур, ахпа къвед лагъай дережадинбур ва, эхирни, вдридалайни тIимил вини дережадинбур гьалтIава.

Ери-бинедиз - арадиз атунине саягъдиз килигна омонимрин жуьреяр

Ери-бинедин //происхожденидин //, арадиз атунине саягърин жигъетдайни лезги чIалан омонимар хейлине жуьреба-жуьре я.

Омонимар, дуьз лагъайтIа, абур чеб ваь, абурун жергеяр ва я ванерин туьшвал лезги чIала агъадихъ галай рекъералди арадиз атанва:

а // гзаф метлебар авай гафунин варианттар къилдан гафариз

чIал "рахунин такъат" - чIал "шиир; мани"

чIагун "мекъивили кIеви авун; хъукъурун" - чIагун "гуьрчег хьун; иер хьун";

ифин "къизмиш хьун; чими хьун" - ифин "къизмишвал; температура".

б // Маса чIаларай гафар къабулунин нетижада:

рак "рикIин; къапу" - рак "азар" - рак "гуьлуьн гъашарат, гъайван";

пудра "пуд сеферда" ~ пудра "смекI, косметакадин гъуьр"; кар "гъаят" - кар //кIвалах, кеспи //

в // гаф цИийи везифада ишлемишунин нетижада: кIус "зерре; гъвел; твар" - кIус "грамм."; пIини "емиш" - ПIини. "хуси тIвар"; ачух "ахъа; гегенш" - ачух //фонет.сес //;

г //асилдай сад хътинбур тушир гафарин ванер дегиш ва туьш хьунин нетижада:
 цун "чил къарагъарун, гъазурун, тум кутун - цун "иличун; цяй ацIурун";
 къван "хътин; хъиз" - къван "гъаятдин къав алай пай"; кутIун "чуьруьтмиш хьун" - кутIун "тIвал ягъун; акалун";
 д // чIалан маса паюниз хас парадигма къабулна дегиш хьунин нетижада:
 азарлу "сагъсуз; кефи авачир" - азарлу "начагъзавай кас"; жегъил "жаван; къуьзуь тахъанвай; гила акъалтнавай" - жегъил "жаван инсан";
 дагълу "дагълариз хас; дагълара авай"-- дагълу "дагъдин ерида яшаммш жезвай ва я хайи кас;
 Гьелбетда, ибурулай гъейри омонимар маса явленийрин нетижадани пайда хьун мумкин я, инал къейднавайбур чпи гзаф къадар омонимар арадиз гъайи къилин рекъер я.

Словардин къурулушдин гъакъиндай

Сяоварда омонимар алфавитдин къайда вилив хвена ганва.
 Жергедин къене сифте дуьм-дуьз мана авай дибдин гафар, ахпа гъабурукай хъайи цIийи гафар гунин мейил ва гъакI эвелдай лезги чIалан вичин ва я ана фадлай ишлемишзавай, ахпа маса чIалай цIийиз атанвай гаф гунин мейил ава. Какахъай жергейра, адет яз, сифте существительное, ахпа прилагательное, наречие ва мсб. ганва,
 Словарный статья и саягъда туькIуьрнава: омоним; адан грамматикадив талукъ характеристика; омонимдин мана-метлеб ачухардай ва я субутардай фраза //предложение //; ахпа эхирдай (яргъи цIарцIелай анихъ) а гафунин баян ганва. Гафунин грамматикадиз талукъ лишанрикай ихътинбур къалурнава: чIалан пай; существительнидин: умуми-вал - хасвал, къадар ва падеж; глаголдин форма; прилагательнидин еридин - талукъвилдин категория; тIварцIиевездин разряд.
 Фразайралда //предложенийралди // ганвай мисалар жезмай къван фольклордай, халкъдин рахунин чIалай къачунва; ихътинбур тачагъай дуьшуьшра авторри чпи туькIуьрай предложенияр ганва. Мана-метлебдин жигъетдай мисалар жегъилриз тербия гудай, школьникрин чирвилер артухардайбур хьуниз гзаф фикир ганва.
 Са жергедик акатзамай омонимар араб цифрайралди чара авунва //Абас 1; Абас 2 ва икI мад // Баян гудай мисалар скобкайриз къачунва.
 Чеб гъамиша къуллугъчи ролда ишлемишдай ва чпин баян маса гафаралди гуз тежедай са бязи гафар анжах грамматикадин жигъетдай тайинарнава ва гъам ачухардай мисал ганва, маса гафариз хъиз абуруз къилдин баянар ганвач. Месела: къуй 2 - кIус //Къуй, хуьруьнвияр санал кIватI хуьрай //
 Словардихъ алава яз лезги кхьинра дуьшуьш жезвай омографин списокни акалнава.

А

АБАС:

Абас 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - **къад кепек** //Абасдин къадир авачирдаз манатдик къадирни жедач//
Абас 2 *суц., хас, ас.п.* – **Абас /эркекдин тIвар**//Абас хъсан ученик я//

АВАЗ:

Аваз 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - **макъам, мани** //Къе радиодай цIийи аваз гана//
Аваз 2 *глаго., деепр. масдар* - **хьун** //Авачиз жедалди, аваз хъсан я//

АВАРАН:

Аваран 1 *прил., ерид.* - **хъсан, еридин** //Им аваран гам туш//
Аваран 2 *суц., хас, ас.п., текв.къ.* – **Аваран /хуьруьн тIвар**, РА-дин Къусар района //Аваран, шегъер хъиз, ишигълаван хъанвай//

АГАТУН:

Агатун 1 *глаго., масдар.* - **мукъва хьун, хъсан араяр хьун** //Тийижир касдив агатун хъсан туш//
Агатун 2 *глаго., масдар.* - **яхун хьун, зайиф хьун** //Вун вуч агатнава?//

АГЪА:

Агъа 1 *тIв.-з., къалур.* - **жувалай агъада авай** //Агъа кIама къайи булаха ава//
Агъа 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - **иеси, чIехиди, аллагъ** //Гила агъаяр, лукIар амайди туш //Агъади халкъ авур касдин гуьгъуьллу къар гъинава? Е.Э.//
Агъа 3 *суц., хас, ас.п., текв.къ.* - **Агъа /эркекдин тIвар**//Адан бубадан тIвар Агъа я//

АГЪАЛАР:

Агъалар 1 *суц., умуми, ас.п., гз.кв.* - **югакай хкатай самар** /месела, цуькIуьн //Малариз агъалар вегь!//
Агъалар 2 *суц., хас, ас.п., текв.кв.* - **Агъалар /эркекдин тIвар**//Чи классдин староста Алиев Агъалар я//

АГЪ:

Агъ 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **къаргъиш, ялвар** //Халкъдин агъ галуьк тавуна амуькдач//
Агъ 2 *междом.* - **Пагъ** //Агъ, ажайиб марф хъаначни!//

АЗАРЛУ:

Азарлу 1 *прил., еридин.* - **уьзуьрлу, начагъ, сагъсуз** //Азарлу бадедихъ хтулар гелкъвезвай //
Азарлу 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **начагъ инсан** //Духтурдин патав са азарлу атана //

АЗИЗ:

Азиз 1 *прил., еридин.* - **рикIиз кIани, играми** //Азиз, ватан, хъухъ авадан//
Азиз 2 *суц., хас, ас.п.* - **Азиз /эркекдин тIвар** //Азиз Алем чи бажарагълу шаир я//

АЙНА:

Айна 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **гъамга, айнайрин вил, гуьзгуь** //Айнайрин са айна хана//
Айна 2 *суц., хас, ас.п.* - **Айна /дишегълидин тIвар** //Айна школадиз фена//
Айна 3 *нареч.* - **гъакъикъатда** //Им таб туш, айна хъайи кар я//

АКЪРАБ:

Акъраб 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **зегъерлу гъашарат** //Акърабди кIасай чка яман жеда//
Акъраб 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **сятер, минутар къалурдай хел** //Сятинин къве акърабни цIикъведал алай//

АЛА:

Ала 1 *глаго., тамамсуз, куьмекчи.* - **са шейинин винел, тайин тир са чкадал хъунухъ** //Адан къилел бармак ала//
Ала 2 *прил., еридин.* - **къадарсуз азиз** //Гъар са дидедиз вичин бала ала я//

АЛАХЪУН:

Алахъун 1 *глаго., масдар.* - **звал атана къапуна гъакъ тавун** //Къулал алай нек алахъна//
Алахъун 2 *глаго., масдар.* - **азгар хъун, къвал- стIал тахъун** //Дагълара гъаваяр алахънава//

АЛИМ:

Алим 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **кIелай, еке чирвилер авай кас** //Алим хъун регъят я, инсан хъун - четин//
Алим 2 *суц., хас, ас.п., текв.кв.* - **Алим /эркекдин тIвар** //Бирдан багъларин бригадир Алим атана акъатна//

АЛМАС:

Алмас 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **багъа къаш, кристалл** //Къезил я гъава, алмас хъиз михъи. А.Ф.//
Алмас 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **гуьзгуь атIудай алат** //Дергес, алмас хъиз, хци хъанва//
Алмас 3 *суц., хас, ас.п.* - **Алмас /инсандин тIвар** //Учителдин тIвар Алмас тир//

АЛУКЪУН:

Алукъун 1 *глаго., масдар.* - **ярх хъун** //КIвачер хкатна, ам муркIадал алукъна//
Алукъун 2 *глаго., масдар.* - **меслягъ гъун, хабар къун** //Вуна и кар нел алукъна авуна?//
Алукъун 3 *глаго., масдар.* - **башламишун, атун** //Аквас-таквас гатфар алукъна//
Алукъун 4 *глаго. масдар.* - **ахварай акурди къилел атун** //Ахвар алукъна//

АМАН:

Аман 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **гъал, такъат** //Галатна, бизар хъана, рахадай аман амач//
Аман 2 *междом.* //Аман бала, ваз дад бидад, секин хъухъ//

АМАНАТ:

Аманат 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **ядигар; пишкеш** //И сят заз дидеди гайи аманат я//
Аманат 2 *суц., хас, ас.п.* - **Аманат /дишегълидин тIвар** //Аманат салаз яд гана хкъвезвай//

АНАР:

Анар 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **емиш** //Анардик гзаф витаминар ква//
Анар 2 *суц., хас, ас.п.* - **Анар /дишегълидин тIвар** //Анар булахдал фенва//

АР:

Ар 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **намус, ягъ** //Ар, намус амачиз явакьан жедалди кьиникъ хъсан я //
Ар 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **ламра гъарагъун** //Ламра ар ягъайла, Закир сятиниз килигдай//

АРИФ:

Ариф 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кѳелнавай кас** //Арифдиз ишара бес я//
Ариф 2 *суц., хас, ас.п., текв.кь.* - **Ариф** //эркекдин тѳвар //Чна Арифалда дамахзава//

АСЛАН:

Аслан 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **вагъши гъайван** //Аслан гзаф къуватлу гъайван я//
Аслан 2 *суц., хас, ас.п., текв.кь.* **Аслан** /эркекдин тѳвар //Аслана гъвечѳи вахаз цуьквер гъана//

АТІУН:

АтІун 1 *глагол, масдар.* - **къатІ авун, къатІ хъун** // ЧукІулдалди тар атІуз жедач //
АтІун 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **сергъят, ара** /месела, рикІин//Агроном атІундал агакьна // Тракторди атІун цана//

АХКУН:

Ахкун 1 *глагол, масдар.* - **къажгъурун** //Зун баѳияр ахкун патал ракъурнавайди я//
Ахкун 2 *глагол, масдар.* - **акун хъувун** //Гада хтана, жуван вилериз ахкун, заз дуьньядай я//

Б

БАГЪ:

Багъ 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **емишдин тарар авай чка** //Колхозди ичин багъ кутуна//
Багъ 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **лента, бафта, фитиль** //Лампадин багъ куьтягъ хъанва//

БАЛА:

Бала 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **бедбахтвал, чІуру дуьшуьш** //Ичкиди инсандин кьилел бала гъида//
Бала 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **аял, шараг** //Кенгурудихъ вичин бала твадай чанта ава//
Бала 3 *суц., хас, ас.п.* - **Бала** /эркекдин тѳвар //Къе Балаев Бала пионервилиз къабулна//

БАЛУГЪ:

Балугъ 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кѳезри** //Каспий гъуьле жуьреба-жуьре балугъар ава//
Балугъ 2 *прил., еридин* - **тамам, лазим дережадив агакьнавай** //Директорди выпускникриз акъул балугъ хъунин атгестатар ганва//

БЕГ:

Бег 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **хандин велед ва я бегвилин тѳвар ганвай кас** //Гида беглер, ханар амач//
Бег 2 *суц., хас, ас.п.* - **Бег** /эркекдин тѳвар // Чи хуьруьн советдин председателъ Бег халу я//

БЕНЕВША:

Беневша 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **мулдин цуьк** //Сегънедал беневшайрин кІунчІар эцигнавай//
Беневша 2 *суц., хас, ас.п.* - **Беневша** /дишегълидин тѳвар //Беневша кагъаз кхъиз ацунънавай//

БЕРЕ:

Бере 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **хипер хъиядай ва ацадай чка** //Чубанри хипер беродихъ гъална//
Бере 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **вахт, чІав** //А береда зун са гъвечѳи аял тир//

БЕС:

Бес 1 *кІус* //Бес за гида за вучдай?//
Бес 2 *прил.* - **лазим, тамам** //Собранида бес къадар инсанар авачир//
Бес 3 *суц., хас, ас.п.* - **Бес** /дишегълидин тѳвар //Звеневод Бес хала хтайла, виридаз гзаф шад хъана//

БИБИ:

Биби 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **хала, бах** //Я биби, зунни вахъ галаз твах!//
Биби 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къумарин чар** //Пехъерин биби//

БУРМА:

Бурма 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **арабадин цІилер тІарамардай алат** //Арабадин бурма' буш хъанвай//
Бурма 2 *прил. еридин.* - **алай, ал чуд хъайи** /чІарар, тилер ва мсб. // Анжеладин бурма чІарар бармак хъиз аквазвай//

БУШ:

Буш 1 прил. еридин. - ичи, къене затI авачир //Хармандал буш шешелар аламачир//

Буш 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - къвалан хъуьтуьл чка //Къвалан буш тIарзава//

В

ВАГЪШИ:

Вагъши 1 прил., еридин. - чуьлдин, чпи масабур недай, йиртижи //Чи тамара вагъши гъайванар тIимил ама//

Вагъши 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - чIуру къилихрин, ахлакъсуз, зулумкар инсан //Гитлеран вагъшийри халкъариз авур зулумар нин рикIелай фида//

ВАЙ:

Вай 1 междом. //Вай гъарай, им вуч аламат я//

Вай 2 союз. //Вай вун фидайди, вай зун фидайди//

ВАРЗ:

Варз 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - цавун тело, Чилин спутник //Варз цавун юкъваз хкаж хъанвай//

Варз 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - вахтунин уьячме, йисдн 1/12 пай //июлдин вацра гзаф чими тир//

ВЕКЪ:

Векъ 1 суц., умуми, ас.п., текв. къ. - алаф, чIур //Совхозди 200 тонна векъер кIватIнава//

Векъ 2 суц., умуми, ас.п., текв. къ. - векъ ядай чка, дугун //Колхоздихъ 500 гектардилай виниз ядай векъер ава//

ВИЛ:

Вил 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - экв акунин орган //Жувалай са вил аладра//

Вил 2 суц., умуми, ас.п., тек.къ. - вили ранг, вили гъал //гамуниук вил гзаф хъанва//

ВИЛИК:

ВиликI послел. - мукъув, патав //КIвалерии вилик машин акъвазнай//

Вилик 2 нареч. - вахт амаз, фад //Хуьрек недаяди вилик гIилер чуьхуьх//

Вилик 3 прил. - кIвенкIвечи, сифтегъан //Шазалай инихъ чи школа вилик жергейра ава//

ВИЛИКДИ:

Виликди 1 нареч. - вилер килигзавай патахъди //Паровоз явашдиз виликди юзана//

Виликди 2 нареч. - алатай девирда, вахтара //Виликди чаз ихътин регъятвилер авачир//

Г

ГАД:

Гад 1 суц., умуми, ас.п., тек.къ. - йисан вахт //Гад алуькъдалди вад югъ ама//

Гад 2 суц., умуми, ас.п., тек.къ. - бегъер //Колхозчийри фад гад кIватI хъвуна//

ГАЗ:

Газ 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - чияяй акъатзавай кудай гъава//Чкадин газ Огни заводдин сад лагъай ем я//

Газ 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - къезил ва экв аквадай хътин къелечI парча; гъадакай авунвай фите //Рушан къилел газдин гуьрчег косынка алай//

ГАЛАТУН:

Галатун 1 глаг., масдар. - куьцIуьн, такъатсуз хъун //Галатун "»чйи- жиз кIвалахзавай .зегъметчийриз баркала//

Галатун 2 глаг., масдар. - чара хъун, къакъатун //Дергесдин тум галатна//

ГАРДАНБАЗ;

Гарданбаз 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - шешелдикай авунвай хъуьтуьл ва усал хомут//БалкIандин туьтуьна гарданбаз авай//

Гарданбаз 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - гардандал цIакулар алачир верч //Къвез-къвез гарданбазрин тум хкатна//

ГАТИУН:

ГатIун. 1 глаг., масдар - нек кумукъ тавун //ТупIал кал гатIана//

ГатIун 2 глаг., масдар. - хъуьцIуьн кIани, тупIарин арайри къеж къачун, хер акъатун //Таза аялдин тупIар гатIанва//

ГЕГЪВЕР;

Гегъвер 1 *суц., умум, ас.п., текв. къ.* - багъа къаш //Хтарихъ са гегъвер галай//

Гегъвер 2 *суц., хас, ас.п.* - Гегъвер /дишегълидин тІвар //Гегъвер халадин кІвализ мугъманар атанвай//

ГЕРЕК:

Герек 1 *прил., еридин.* - лазим, бакара къведай //Ам виридаз герек инсан я//

Герек 2 *суц., хас, ас.п.* - Герек /дишегълидин тІвар // Герек акъулла руш я//

ГУНГ:

Гунг 1 *суц., умуми-, ас.п., текв.къ* - къабан вакІан кІир. //ВакІан гунг г&лукъай севряй оДугъар акъатна //

Гунг 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - хъенчІин куъруъ турба //Хуъруъз гунгара аваз цІкий будах гъанза //

ГУЪЛУЪШАН:

Гуълуъшан 1 *прил., еридин* - алахъай, хуш гъава авай //Ихътин гуълуъшан юкъуз кІвале ацукъдани?//

Гуълуъшан 2 *суц., хас, ас.п.* - Гуълуъшан /дишегълидин тІвар //Гуълуъшан вах, вуи гъийиз фенвай?//

ГУЪЛЧИМЕН:

Гуълчимен 1 *прил., еридин* - цуък акъуднавай //Чна гуълчимен чуъллелал дамахзава//

Гуълчимен 2 *суц., хас, ас.п.* - Гуълчимен /дишегълидин тІвар //Гуълчимен халади чими гуълуътар хранай//

ГУЪЗЕЛ:

Гуъзел 1 *прил., еридин* - гуърчег, иер //Хуъруън къилихъ са гуъзел дагъ гала//

Гуъзел 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - гуърчег жегъил дишегъли //Гуъзелрин арада са жегъил гада авай //

Гуъзел 3 *суц., хас, ас.п.* - Гуъзел /дишегълидин тІвар //Гуъзела сегънедиз зкъечІна манияр лагъана//

ГУЪРЗЕ:

Гуързе 1 *суц., умуми, ас.п., текв. къ.* - якІун, хъчарин хуърек //Дидеди якІун гуързеяр авунай//

Гуързе 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - иландин жинс //Алимри гуързедин агъудикай дарманар хкудзава//

ГЪАРГЪАР:

Гъаргъар 1 - *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - кІерецдикай авунвай фарфалаг //Аялди кІерецдикай гъаргъалаг авуна//

Гъаргъар 2 - *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - туъд, кІалхан //Чан - гъаргъарда, вилер - цава//

ГЪВАР:

Гъвар 1 *суц., уму ми, ас.п., текв.къ.* - къавук кутадай кІарас, тар //Пагъливанди гъвар къуънерал эцигна//

Гъвар 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - хемир //Тинидик гъвар кутуна//

ГЪЕД:

Гъед 1 *суц., умуми, ас.п., тек.къ.* //Экуънин гъед экъечІнавай //

Гъед 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - балугъ //Чилина къве гъед гъатна//

ГЪ

ГЪА:

Гъа 1 *тІв.-з., къалур.* - вичикай рахун феи, малум тир //Гъа руш чи хуърйя я//

Гъа 2 *къус* //АкІ жедач гъа, гада//

ГЪАВА:

Гъава 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - Чил злкъуърна къунвай атмосфера //Багъда ми хъи гъава жеда//

Гъава 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - мертеба //Махачкалада цІемуъжуъд гъавадин мугъманхана эцигнава//

Гъава 3 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - макъам, везин //Радиодай цІийи гъаваяр гузвай//

Гъава 4 *суц., хас, ас.п., текв. къ.* - Гъава /дишегълидин тІвар //Адам ва Гъава//

ГЪАЙ:

Гъай 1 *междом.* - эверуниз жаваб яз ишлемишдай гаф //Гъай! къвезва!//

Гъай 2 *междом..* - балкІандиз лугъудай //Гъай гъайван, алад! //

ГЪАЙБАТ:

Гъайбат 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - гумрагъвал; сересвал; къуватлувал //И тарцив гъай гъайбат аквазвани ваз//

Гъайбат 2 *суц., хас, ас.п.* - Гъайбат /эркекдин тІвар //Доктор Гъайбат чІехи устад я//

ГЪАТУН:

Гъатун 1 *глагол, масдар* - жагъун //Заз са хъсан ктаб гъатнава//

Гъатун 2 глаг., масдар. - кар авачиз къекъуьн //Кар кеспи авачиз гъатунилай ч!уру кар авач//

ГЪАХЪУН:

Гъахъун 1 глаг., масдар. - къенез, к!аник фин //Партизанри югъ жедалди хуьруьз гъахъун къет!на//

Гъахъун 2 глаг., масдар. - ийир-тийир хъана къекъуьн //Гада, вун гъина гъахънавай?//

Д

ДАГЪЛУ:

Дагълу 1 прил. - дагъда авай, дагъдин //Дагълу хуьрера Москвадин сесинихъ яб акалзава//

Дагълу 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - дагъви, дагълара яшамиш жезвай инсан //Виликдай дагълуяр четин яшамиш жезвай//

ДАД:

Дад 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - т!ям //Хуьрекдихъ хъсан дад галай//

Дад 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - минет, ялвар //За ам дадал гъана//

ДАЛУ:

Далу 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - бедендин пай, къулухъ пад //Далу к!аник авуна ксанва//

Далу 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - далу чими хъун патал алул!дай хилер галачир дуьшлуьк //За жуваз хъицикдин далу цвана//

ДАМАХ:

Дамах 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - такабурувал, вине къун, фурс //Ц!ийи шофер дамах .г ваз. рулдихъ ацукъна//

Дамах 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - балк!андин азар //Семен балк!андик дамах акатна//

ДЕВЛЕТ:

Девлет 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - хазина, мал //Чил халкъдин девлет я//

Девлет 2 суц., хас, ас.п. - Девлет /эркекдин т!вар //Девлет халу яру партизан я//

ДЕВРИШ:

Девриш 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - сиягъат ийизвай мусурман //Алиханди девришдин парталар алул!на//

Девриш 2 суц., хас, ас.п. - Девриш /эркекдин т!вар //Девриш "Коммунистический ударник" я//

ДЕГЪ:

Дегъ 1 междом. - гъайиф! //Дегъ, вуна вуч авуна?//

Дегъ 2 прил., еридин. - къадим; куьгъне //Музейда дегъ заманадин яракъар ава //

ДЕЗГЕ:

Дезге 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - туьквенда савда авун патал туьк!уьрнавай //Туьквендий дезгедал хкай товарар эцигнава //

Дезге 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - харат уст!арди к!валахдай станок //Зегъметдин тарсуна чаз дезгедал к!валахиз чирна //

ДЕМ:

Дем 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - къайдадиз гъун, месела: чай, аш //Чай демина тинва //

Дем 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - ачух чкадал къурмишнавай межлис //Дем йифен къулаларди амай //

ДЕРЕ:

Дере 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - ипекдин парча //Виликдай рушарал дередин валчагъар жедай //

Дере 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - вац!ун майдан; дагъларин ара //Гъвеч!и стха дере ат!уз, тепе ат!уз фене, фена, фена са' къазмадин вилик акъатна //

ДЕСТЕ:

Десте 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - куьтендин тум. //Давыдоваз куьтендин десте къаз четин жезвай //

Десте 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - керет!и, к!унч!и //Аялар десте-десте хъана школадиз физвай //

Десте 3 суц., хас, ас.п. - Десте /дишегълидин т!вар //Десте зи дидедин вах я //

ДИЛИ:

Дили 1 прил., еридин - гиж!и хъанвай, сер янавай //Керем хъиз дили жемир! //

Дили 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - къуьлуьк жедай харчи //Ц!и магъсулрик гзаф дили ква //

Дили 3 суц., умуми - жаллат!и, яракълу гъилибан //Курогълидихъ вик!егъ дилияр авалдай //

ДУСТ:

Дуст 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - юлдаш, дуствал хуызвай кас //Дуст, душман чир хьун хьсан я //

Дуст 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - дарман, химикат //Багъманчиди тарариз дуст яна //

Е

ЕРИ:

Ери 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - шейэрин къенивал //Хьсан ери авай шейэр акъудун гьар са зегъметчидин буржи я //

Ери 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - чка, мензил //Куь ерияр гзаф мублагъбур я //

Ж

ЖАВАГЪИР:

Жавагъир 1- суц., умуми, ас.п., текв.кь. - багъа къаш //Жавагъиар гъуьлуьн кӀаняй жагъурзавай затӀар я //

Жавагъир 2- суц., хас, ас.п. - Жавагъир /дишегълидин тӀвар //Жавагъир бубадихъ галаз дагъдиз фена //

ЖЕГЪИЛ:

Жегъил 1 прил., еридин - жаван, къуьзуь тахъанвай //Отряддин командир са жегъил лейтенант тир //

Жегъил 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - жегъил гада //Кимел къве жегъилди ихтилатар ийизвай //

ЖЕЙРАН:

Жейран 1 суц., ас.п., текв.кь. - чуьлдин гъайван //Зоопаркда аялриз жейран акуна //

Жейран 2 суц., -хас, ас.п. - Жейран /дишегълидин тӀвар //Жейран школадиз физва //

ЖУМАРТ:

Жумарт 1 прил., еридин - заха, гъил ачух //Ви буба ажеб жумарт кас тушни? //

Жумарт 2 суц., хас, ас.п. - Жумарт /эркекдин тӀвар //Гаф отличник Жумартаз ганвай //

З

ЗАЛ:

Зал 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - чӀехи кӀвал //Къве чӀвапин арада чӀехи зал ава //

Зал 2 суц., хас, ас.п. - Зал /эркекдин тӀвар //ЧӀехи бубади заз "Рустам Зал" мах ахъайна //

ЗАМАН:

Заман 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - вахт, девир //Куьгъне замандин кхьинар бязи чкайра къванерал алама //

Заман 2 суц., хас, ас.п. - Заман /эркекдин тӀвар //Складчи Заман хтана //

ЗАР:

Зар 1 прил., еридин - къьизилдин ва я гимишдин нур гудай гъал квай //Имуча-муча зар халича, дагъдин юкъвал къьизилд хунча? //

Зар 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - нардин заррикай сад //Зар вегъез нард къугъвазва //

ЗУЛ:

Зул 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - йисан вахт //Зул алукайла, тарарин пешер хьипи хъана //

Зул 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - чӀук, кӀус //Ахпа ада гьардан вилик са зул хали эцигна //

ЗУР:

Зур 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - къуват, гуж гъалиб авун //Вуна зур авуртӀа, ваз гуж ийида //

Зур 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - пай, X/2 //Ученикрин бригададин кӀвачихъ зур га чил гала //

Зур 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - къурай емиш //Чуьхверрикай зурар авуна кӀанда //

И

ИКРАМ:

Икрам.1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - юкъ агъузна ийизвай гъурметдин ишара //Игитрин гуьмбетдиз къе чна икрам ийизва //

Икрам 2 суц., хас, ас.п. - Икрам /эркекдин тӀвар//Вилик Икраман бригада ква //

ИМАМ:

Имам 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - шариатдин кзуллугъчидин титул //Имам Гоцинский кесибрин душ ман тир //

Имам 2 *суц., хас, ас.п.* - **Имам /эркекдин тIвар** //Селимов Имам алим я //

ИМИ:

Ими 1 *суц., умуми, ас.п., текв. кв.* - **бубадин стха** //Муса куь ими ятIа, чи халу я //

Ими 2 *суц., хас, ас.п.* - **Ими /эркекдин тIвар** //Имини, Али библиотекадиз фенва //

ИЛИГУН:

Илигун 1 *глаго., масдар.* - **са къатда, кумаз - кумаз ягъун къун ва мсб.** //Ада хипел лаш илигна гъаятдай акъудна //

Илигун 2 *глаго., масдар.* - **кутун, акIурун, гун** //Къелемар зулуз илигна кIанда //

ИНЖИ:

Инжи 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **векъин жинс** //Багъдиз инжи веъ экъечIнава //

Инжи 2 *суц., хас, ас.п.* - **Инжи /дишегълидин тIвар** //Туйквенчи Инжи райондиз феива //

ИСЛАМ:

Ислам 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **мусурманрин дин** //Илимни ислам сад-садаз акси я //

Ислам 2 *суц., хас, ас.п.* - **Ислам /эркекдин тIвар** // Ислам шегъердай хтанвач //

ИФИН:

Ифин 1 *суц., умуми, ас.п., текв. кв.* - **къизмишвал** //Ифин алай аял куьчедкз тухумир //

Ифин 2 *глаго., масдар.* - **къизмиш хъун** //Пич ифена яру хъанва //

ИЧИ:

Ичи 1 *прил., еридин.* - **буш, затI авачир** //Ичи сумкани гваз ам базардиз фена //

Ичи 2 *прил., еридин.* - **лап ухшар, лап сад хътин** //Руш ичи вичин диде я //

ЙИС:

Йис 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **вахтунин. уълчме, 12 варз** //За кIвалах ийиз са йис я //

Йис 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **шукIуь ва къетIен жуьредин чIарар /лапагдан деведин ва мсб** //Йис квай парчади чими ийида //

К

КАЛ:

Кал 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **кIвалин гъайван, къарамал** //Жаферан кал жинсинин кал я //

Кал 2 *суц., умуми; ас.п. текв.кв.* - **аран, дуьзен чка** //Чи колхоздин мал-къара хъуьтIуьз кала авай //

КАР:

Кар 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **кIвалах, кеспи** //Кар, кIвалах авачиртIа, абур ви кылив къведачир //

Кар 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **гъаят, малар хъиядай чка** //Няниз гамишар кариз хъияна //

КАР2:

Кар 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **гъвечIи буьвел хамунал экъечIдай тIур** //Къилел алай кар чкIидалди дхтурдиз къалура //

Кар 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **бармакдин, сафунин къвалар** //Агъмедан бармакдин кар чIулавди, кIукI лацуди я //

КАШ:

Каш 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кв.* - **ризкьидин дарвал** //Советрин девирда каш амай затI туш //

Каш 2 *суц., умуми ас.п. текв.кв.* - **нефес** //Зверзавайбурун каш-кашахъ къвезмачир //

КВАН.

Кван 1 *суц., умуми. ас.п., те в.кв.* - **гъуьрч** //Дугъри нгридаз кван я дуьньяда. Е.Э. //

Кван 2 *кIус* //Лагъ кван, гада, ви тIвар вуж я? //

КЕМЕН:

Кемен 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь - кемен //муз.инструмент, кеманча //Имирбеган кемендин сес дагълара гьатнава //

Кемен 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - гьалкьа, аркан //Кемен вегьена кьур мирг ахьа хьана, катна//

КИШ:

Киш 1 междом. - верчер чукурдайла лугьудай гаф //Къублел къвезвай верчериз киш лагь /

Киш 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - гьафтедин югъ //Чна киш юкьуз ял язава//

КЛАСС:

Класс 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - кJелзавайбурун группа //Алидин ваха вад лагьай классда кJелзава//

Класс 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - инсанрин, гьайванрин чJехи группа //Яшамшрай рабочий класс // Кит нек хьвадайбурун классдик акатзава//

Класс 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - тарс гудай кJвал //Чи класс къвед лагьай мертебада аза, гьадан къаншарда ругуд лагьай класс ава//

КУГ:

Куг 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - къен буш къабах //Къурай куг гетJедин чкадал ишлемишдай//

Куг 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - ичерин сорт //Компот куг ичерикай авуна //

КУКJУН:

КукJун 1 глаг., масдар. - къалмакъал хьун //КJекер кикJиз башламишна//

КукJун 2 глаг., масдар. - алкJурун; акалун //Ада клейдал чарар кукJурна //

КУЛ:

Кул 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - уьзуьмдин гулганчJ //Тарелкада къве кул ципицJар авай //

Кул 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - чJижерин цJийи хизан //ЧJижери кул авуна //

Кул 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - куьруь вахтунда къвадай марф //Садлагьана марфадин кул акадна//

КУМА:

Кума 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - къазма; усал кJвал //Багъманчиди вичиз кума туькJурна //

Кума 2 глаг., тамамсуз, къумекчи - кумукьун, са шейинин кJаник хьун //Цегь тарцин кJаник кума //

КУРКВАЧJ:

КурквачJ 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - гьаларикай, цJирхерикай авунвай гулганчJ //Яру пайдахдихъ зардин курквачJар гала //

КурквачJ 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - недай хьач //Дидеди курквачJ афарар ийизмач //

КУТКJУН:

Куткун 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - тJваларикай храдай гьвечJи куд //Мусади вичин гьаятда куткун хрзва//

Куткун 2 глаг., масдар. - вердиш хьун, хесет хьун //Виранрик кткай кицJ регьве рекьида //

КУЬНУЬ:

Куьнуь 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - хици ийидай къван //Маргъухъанди дергесдиз куьнуь язавай//

Куьнуь 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - чJижерин са хизан, чJижер авай къвати //Колхоздич куьнуьяр виртJедай ацJанва//

КУЬТ:

Куьт 1 прил., еридин. - акьулдин хчивал, къатJунун зайиф хьун //Кефсуз хьайидалай къулухъ адан акьул куьт хьанва //

Куьт 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - чJахарикайни ири гьуьруькay гьайванриз авунвай ем //Чулав гьерез гьар нияз куьт кузвай //

КЪ

КЪАВ:

Къав 1 суц., умуми, в.п., текв.кь. - дараматдин къалпагь //Клубдин къав шифердалди кJевзава //;

Къав 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - къурурна ва гатана гьазурнавай мантар //Спичка гвачиз цJай хьувун паталди чахмахни, къванни къав лазим я //

КЪАДИМ:

Къадим 1 прил., еридин. - куьгьне, лап фад заманадин //Дагьда къадим заманада эцигнавай къеледин бинеяр ава //

Къадим 2 прил., еридин - **кЛеви, мягъкем** //Цийи клубдин цлар къадимбур я //

Къадим 3 суц., хас, ас.п. - **Къадим /эркекдин тIвар** //Къадим вичин кIвалахдин гъавурда ава //

КЪАДИР:

Къадир 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **къимет** //Дидедин къадир авачирдаз дубнедин къадирни жедач //

Къадир 2 суц.,-хас, ас.п. - **Къадир /эркекдин тIвар** //Къадир конференциядал хъсан доклад авуна //

КЪАЗ:

Къаз 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **къацу гьал** //Гибедик къаз гзаф хъанва //

Къаз 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **экъечIнавай таза магъсул** //Мухан никIе хъсан къаз ава //

Къаз 3 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **кIвалин къуш** //Шарагар диде къазран гуьгъуьна аваз физвай //

Къаз 4 прил., талукъ. - **газдин ва я** **электрик** //Гилад куьчейра къаз фонарри экв гузва //

КЪАТ:

Къат 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **тах, жерге** //Геологри чилин къатар ахтармишна //

Къат 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **чIав, яш** //Салман ви къатда ава //

Къат 3 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **комплект /парталрин** //Шифонерда къве къат парталар ава //

КЪВАЛ:

Къвал 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **бедендин пай; къапунин къерех** //Къеле ганвай къажгъандин къвалари нур гузвай //

Къвал 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **цавай къвадай жив, марф ва мсб.** //СтIални къвал такъвана хейлин вахт тир //

КЪЕКЪУЪН:

Къекъуьн 1 глаг., масдар. - **финиф, кIвачин къилел хьун** //Къе чавай гзаф къекъуьн хъана //

Къекъуьн 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **вацIун, рекьин патяхъ, какур чка** //Рекьин къекъуьндавал араба ярх тахъана амукъна //

КЪЕЛЕ:

Къеле 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **къезил ва хъуьтуьл металл** //Къеле гайи афтафа цийиди хъиз аквазвай //

Къеле 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **дяведин мурадар патал эцигнавай мягъкем дарамат** //Брестдин къеле игитвилини ибрет я //

КЪЕЛЕМ:

Къелем 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **къхьидай ручка** //Катибдиз бегъем девит, чар, къелем хупI ярашугъ я //

Къелем 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **емишдин жегъил тар** //Кояхоздин къелемри хъсан бегъер гана //

Къелем 3 суц., хас, ас.п. - **Къелем /дишегълидин тIвар** //Чи къуншидал Къелем лугъудай руш яшамиш жезва //

КЪИБ:

Къиб 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **цинни къурамадин гъайван** //Къиб бустанчидин дуст я //

Къиб 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **какадин рикI** //Чи чIулав вечере къве къиб авай какаяр хада //

Къиб 3 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **магъидин ранг, хъипивал** //Сала авай помидорриз къиб язава //

КЪИЗИЛ:

Къизил 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **багъа металл** //Мирзеди къизил хкудзавай меденра кIвалахзава //

Къизил 2 суц., хас, ас.п. - **Къизил /дишегълидин тIвар** //Багъларин бригадирвиле Къизил хкуднава //

КЪИР:

Къир 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **смола, асфальт** //Цийи хуьруьн рекъера къир цанва //

Къир 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **тIеквенар аваз хранвай парча; сачах** //КIвачин пенжерриз гуьрчег къирер янавай //

КЪУБА:

Къуба 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **цвадайла тунIал гьалдай** //Зун къуба алачиз цваз вердиш хъанва //

Къуба 2 суц., хас, ас.п. - **Къуба /шегъер, Аз.ССР- да авай** //Машин Къубадиз фенва //

КЪУДРАТ:

Къудрат 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **къуват, кесер** //Магъмуд гзаф къудрат авай инсан я //

Къудрат 2 суц., хас, ас.п. - **Къудрат /эркекдин тIвар** //Перидин стха Къудрат накъ армиядай хтана //

КЪУЙ:

Къуй 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **яд акъуддай дерин фур** //Салан агъа къиле къайи яд авай къуй ава //

Къуй 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **туьк** //Гуьквендиз къуй авай хуьцуьганар хтанва//

Къуй 3 *кӀус* //Къуй, хуьруьнвиар санал кӀватӀ хуьрай! //

КЪУЛ:

Къул 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **лукӀ** //Адав жув къул хьиз ишлемишиз тамир//

Къул 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **цӀай хьийидай чка** //Нин къулав хьайитани, физ ацукьмир! //

Къул 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **жуван гьилелди чӀугунвай /кхьенвай / фамилия** //Къул алачир справка виже къведач //

КЪУЛАН:

Къулан 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **жегьил хвар** //Рамагдик са яргъа къулан квай //

Къулан 2 *прил., талукьв.* – **пичинии винел чрай** //Нисидихъ галаз къулан фу ширин жеда//

КЪУН:

Къун 1 *глагол., масдар.* – **чимивал агъуз хьун, серии хьун** //Чай къун тавунмаз хьухъ//

Къун 2 *глагол., масдар* – **акадун /марф, жив ва мсб.** //Марф къвана алахъайла яргьируш пайда хъана//

КЪУР:

Къур 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **канабдин къурай тан** //Азарлу аял агатна, къур хьиз, къезил хъанвай //

Къур 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **верчер ацукьдай чка, къацӀ** //Гзаф верчер алай къур хада//

КЪУРУН:

Къурун 1 *глагол., масдар.* – **къваз тун /марф, гуьлле ва мсб.** //Отрядди душмандин къилел гуьлле къурна//

Къурун 2 *глагол., масдар.* – **къизмишвал-чимивал элекъарун, агъузарун** //Машин акъвазарна, шоферди мотор къурна//

КЪ

КЪАЛ:

Къал 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **шукьлуь ва куьруь кӀарасдин; кӀус, къурай векьин тан** //Спичкадин са къал гъваш//

Къал 2 *прил., талукьв.* – **чуьхверин жинс** //Къал чуьхверар гьеле чранвач//

КЪАМ:

Къам 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **къилин къулухъ пад** //Башира къуьл ийидайла са гъили къам гатада//

Къам 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **алердин ва я авахъдай** //Алердин къам хана//

КЪАР:

Къар 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **жегьил лапаг** //Чубанри хкайбурукай къвь къар зибуру я//

Къар 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **палчух, къуруш** //КӀвачикай хкатай къар къамал алуькзавай//

КЪАЦӀ:

КъацӀ 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **гъвечӀи хер, лишан** //Ризадин къилел хирер хъана хъхъай са шумуд къацӀ алай//

КъацӀ 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **къуьнцӀ, полка** //Ви ктабар вири къацӀал ала //

КЪВАН:

Къван 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **къур** //Малар къваник ацукьнава//

Къван 2 *кӀус.* – **хьиз, агакъна** //Вун къван хъайила, зунни аскервилиз фида//

КЪЕН:

Къен 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **къабхдин, афнидин, халидин теъенг** //Гъар къенцӀик вад хали ква//

Къен 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **балкӀандин къенер** //Магъмуда балкӀандин къен чӀугуна къунвай//

КЪЕРКЪ:

Къеркъ 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **симерикай хранвай перем** //Чпел хер, къацӀ тахьун патал пагъливанри къеркъ алуькӀдай //

Къеркъ 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **хьицикъдин кӀус, бегъемсуз хьицикъ ва я бармак** //Аллар къуркъушум кутунвай къеркъинал къугъвазвай//

КЪИЛ:

Къил 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – **бедендик пай** //Дидеди аялдин къил чуьхвена //

Кьил 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **свас** //Жуваз са хъсан кьил кагъура//

КЪИН:

Къин 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **пак тир затӀуналди ва я тӀварцелди кӀеви гаф гун** //И йифиз молодогвардейцийри кьин кьуна //

Къин 2 *глаго., масдар* - **телеф хьун, телефон** //Къазимегъамед душманри хаинвилелди кьена

КЪУН:

Къун 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **чӀарчӀин эркек лапаг** //Суьруьдин кӀвенкӀе кьун авай //

Къун 2 *глаго., масдар* - **гужуналди акъвазарун, катиз тутун** //Вуна шумуд кьурь кьуртӀани, за жаваб гуда //

Къун 3 *глаго., масдар* - **сар, йис куьруь авун; кьилин чӀарар, эйбежер таквадайвал, кьайдада тун** //Кьил кьурла, ам жегьил хьиз аквазва//

КЪУР:

Къур 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къав алай гьаят, къван** //Машин кьурук акъвазрнавай //

Къур 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къурайвал, къеж.хкатун** //Яд кӀанз сиверай кьур акъатзава //

Къур 3 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **хамунин азар, цӀарнах** //Адан кӀвачиз кьур акъатнава //

КЪУЪЛ:

Къуъл 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кӀвач** //Ада тупуна кӀевиз къуъл эцяна //

Къуъл 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **шадвал ва мсб. къалурдай кӀва черинни гьилерин гьерекаатар** //Сифте къуъл чамран бубади авуна//

КӀ

КӀАМАЙ:

КӀамай 1 *суц., умуми, -ас.п., тек.кь.* - **ахмакъ, кимиди** //Пагь, ихьтин кӀамай жедани?//

КӀамай 2 *прич.* - **кимизмай, герекзамай** //Чаз кӀамай затӀар гзаф ава //

КӀАП:

КӀап 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **емишдин рикӀ** //ичер нез, кӀапар са-сад чарчел эцигзавай//

КӀап 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къапунин сив кӀевирдай пробка** //Шуьшедин сиве кӀап тур //

КӀАХ:

КӀах 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **харцин магьсул** //Агрономди дагьдин никӀера кӀах цун хийир я лагьана//

КӀах 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **регьуьн, кӀатӀан кӀаняй авай тӀвек** //Регьуьн кӀахунай твар-твар къуъл авахъзавай//

КӀЕЛ:

КӀел 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **таза лапаг** //Таза кӀелер куздиз хьиягь//

КӀел 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кӀелун, тагьсил къачун** //Дяве башламишайла, адан рикӀел кӀел-мел хтанач

КӀИР:

КӀир 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къетӀен, амайбурулай живви яргьи ва хици сас** //КицӀи кӀир кутур чкадал гилани хер алама//

КӀир 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **Балугьар къадай ва майишатда лазим къведай къармах** //КӀир гвачиз балугьар къаз чун гьикӀ фида? //

КӀИРИ:

КӀири 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **набатат, облепиха** //КӀириар вацӀун кьерера гзаф жеда//

КӀири 2 *суц., хас, ас.п.* - **КӀири /хуьруьн тӀвар** //КӀириар Кьурагь райондин чӀехи хуьрерикай сад я//

КӀУКӀ:

КӀукӀ 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **тарцин, набататдин виридалайни вине авай пай** //Къавах тарцин кӀукӀ аршдиз хкаж хьанва //

КӀукӀ 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къилел алукуӀдай, хьицикъдикай авунвай** //КӀвале мекьизва, ксудайла къилел кӀукӀ алукуӀ//

КӀУС:

КӀус 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **зерре, гьвел** //Тарелкада вад кӀус ниси ава//

КӀус 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кӀус /грамматикадин термин** //""жал" суалдин кӀус я //

Л

ЛАЗИМ:

Лазим 1 прил., еридин - **герек, бакара къведай** //УстIардиз лазим затIар вири гъваш //

Лазим 2 суц., хас, ас.п. - **Лазим /эркекдин тIвар** //Лазим зи кIви дуст я//

ЛАК:

Лак 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **бустанда чичIекар ва мсб. цадай чка** //За сала къве лак чичIекар цанва//

Лак 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **шир хъиз ишлемишдай жими затI** //Лак авай шуьше къацIал ала//

Лак 3 прил. - **лаквийрин, гъабуруз талукъ ва я хас** //И ктаб лак чIалалди кхъенва//

ЛАМ:

Лам 1 суц., умуми, ас.п., текв. къ. - **кIвалин гъайван** //Лам гатаз тахъайла, палан гатада//

Лам 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **ламувал, рутубат** //Чилел алаи кIарасди лам къачуна //

Лам 3 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **гъашарат** //Ламрак къанни цIудалай виниз кIвачер жеда //

Лам 4 суц., умуми, ас.п., текв. къ. - **кIарасар атIудайла ишлемишдай**

Лам 5 суц., умуми, ас.п., текв. къ. - **кIерецдин къене авай перде**

ЛЕКЪ:

Лекъ 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **къуш** //Дагъдин кукIвал лекъ элкъевзвай//

Лекъ 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **чIулав жигер** //Чна туьквендай са кило лекъ къачуна//

Лекъ 3 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **азар, флюс** //Адаз сухван лекъ атанва //

ЛИЛ:

Лил 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **цин кIане ацукъдай къар** //ВацIун кIан вири лил тир //

Лил 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **вили ранг** //Iацу шейэр лиледал вегъейла хъсан жеда//

ЛУКЪМАН:

Лукъман 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **жерягъ** //Зун я хесте, вун я лукъман. Х.Т. //

Лукъман 2 суц., хас, ас.п. - **Лукъман /эркекдин тIвар** //Лукъман отличник я //

М

МАГЪИ:

Магъи 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **филдин кIараб** //Гапурдихъ магъидин тум галай//

Магъи 2 суц., хас, ас.п. - **Магъи /дишегълидин тIвар** //Магъи тамуз фена//

МАЗЛУМ:

Мазлум 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **лукIвал, ихтаярар атIун** //Куьгъне девирда девлетлуйри вири халкъ мазлум авунвай //

Мазлум 2 суц., хас, ас.п. - **Мазлум /эркекдин тIвар** //Мазлум мелез физ кIвачин хъанвай //

МАЙИЛ:

Майил 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **алакъун, рикI хъун** //Гъасанахъ чубанвилин майил авай//

Майил 2 суц., хас, ас.п. - **Майил** //эркекдин тIвар // Майил зи иран стха я//

МАКЪ:

Макъ 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **къенепатан пи** //Цегърен къеняй пуд килограмм макъар акъатна//

Макъ 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **азар /рак** //Макъ сагъар хъийидай дарман геле алимриз жагъанвач//

МАЛ:

Мал 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **гъайван** //Гила къачур кал гзаф секин мал я//

Мал 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **товар, шэйэр** //Туьквенчи мал гваз хтана//

МАЛЛА:

Малла 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **сувагъдин алат** //Сувагъар ийидайла малла герек жеда//

Малла 2 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **фекъи, кIелай кас** //Виликди са къадар кIелай касдиз малла лугъудай//

Малла 3 суц., хас, ас.п. - **Малла /эркекдин тIвар** //Малла хъсан гада я//

МАРАЛ:

Марал 1 суц., умуми, ас.п., текв.къ. - **чуьлдин гъайван** //Марал гуьрчегъ гъайван я //

Марал 2 суц., хас, ас.п. - **Марал /дишегълидин тIвар** //Марала тарс кIелзава//

МЕГЪРИБАН:

Мегърибан 1 *прил., еридин.* - *хуш, играми* //Адаз вичин адахли гзаф мегърибан я//

Мегърибан 2 *суц., хас, ас.п.* - *Мегърибан /дишегълидин тIвар* //Чи халадин чIехи рушан тIвар Мегърибан я//

МЕЛ:

Мел 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *куьмек гун, кIватI хъана пулсуз кIвалах авун* //Сенфиз Шаперидин кIвале сарин еке мел авай //

Мел 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *доскадал кхъинардай* //Сабира мел твадай квати расна//

МЕРЕЗ:

Мерез 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *еб* //Чуьхвей парталар мерезда ава//

Мерез 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *кIеви тIал,азар* //Вегый ви чандиз са мерез, тумакъ яц. Е.Э. //

МЕРЖАН:

Мержан 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *багъа къаш, жемчуг* //Рушан гарданда мержандин хтар ава//

Мержан 2 *суц., хас, ас.п., текв.кь.* - *Мержан /дишегъли дин тIвар* //Мержан» гила вад лагъай классдиз акъатнава//

МУБАРАК:

Мубарак 1 *прил., еридин.* - *тебрик* //Къенин межлис квез виридаз мубарак хъурай //

Мубарак 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *хамунин азар* //Адан чинал мубарак акъалтнавай//

МУРАД:

Мурад 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *ният; метлеб* //Ислягъвал вири халкъарин мурад я//

Мурад 2 *суц., хас, ас.п.* - *Мурад /эркекдин тIвар* //Мурад къуд лагъай курсунин студент я//
//

МУЪМИН:

Муъмин 1 *прил., еридин* - *дугъри, къени* //Ам муъмин кас я//

Муъмин 2 *суц., хас, ас.п.* - *Муъмин /эркекдин тIвар* //Муъмин гысабрин муаллим тир//

МУЪГЪУЪББАТ:

Муъгъуъббат 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *кIанивал, ашкъи* //Етам Эмина вичин муъгъуъббатдикай гзаф гуьзел чIалар туькIуьрна//

Муъгъуъббат 2 *суц., хас, ас.п.* - *Муъгъуъббат /дишегълидин тIвар* //Агъмед халуди вичин рушал Муъгъуъббат лагъана тIвар эцигна //

Н

НАГЪВ:

Нагъв 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *алаф, куьлуь сам* //Мухни нагъв балкIанди рикI алаз неда //

Нагъв 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *виляй къведай стIал* //Дидедин вилел шадвилин нагъв алай //

НАДИР:

Надир 1 *прил.* - *тек-бир гьалтдай* //Миф чи фольклорда надир жанр я//

Надир 2 *суц., хас, ас.п.* - *Надир /эркекдин тIвар* //Надир ими колхоздин бухгалтер я//

НАЗИР:

Назир 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *министр* //Пачагъди вичин назирар, визирар кIватIна, вичиз акур ахвар ахъайна //

Назир II *суц., хас, ас.п.* - *Назир /эркекдин тIвар* //БицIи Назира лифрен шикил чIугвазва//

НЕФЕС:

Нефес 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *жигерри къачузвай ва ахъайзавай гъава* //Кьулухъ галамайда нефес-нефесдихъ текъвез гьерькатзавай//

Нефес 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *кас, къил* //Ви хизанда шумуд нефес ава?

НИ:

Ни 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - *атир, ял* //Багъда мулдин цуькверин ни гъатнавай//

Ни 2 *тIварцIуьвез* - *гъида, гъи касди* //Ни кIвалахда, гъада фуни неда//

НИЗАМ:

Низам 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къайда, саягъ** //Инсандиз вич тухудай низам гъвечИзамаз чирун лазим я//

Низам 2 *сущ., хас, ас.п.* - **Низам /эркекдин тIвар** //Низама халкъдин махар гзаф рикI алаз кIелда//

НИНИ:

Нини 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **аялар къугъвадай** //Эсмераз бубади къачур нини бегенмиш хъана //

Нини 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **вилин** //Адан вилин нинидал цуьк ала//

П

ПАЙГАР:

Пайгар 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **пагъливанрив жедай пая** //Пагъливан пайгар гвачиз цIилинилай фена//

Пайгар 2 *прил. еридин* - **хъсан, вижевай** //Ам пара пай гар инсан я//

ПАНАГЪ:

Панагъ 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **куьмек, даях** //Веледар чи гележегдин панагъар я//

Панагъ 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **Панагъ /эркекдин тIвар** //Панагъ и йикъара хуьре авачир//

ПАС:

Пас 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **чирк, муьрхъ** //Чайданди пас къунва//

Пас 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **каш, невс** //Чун пас рекъидалди туп-лаш къугъвана //

ПАТАЛ:

Патал 1 *нареч.* - **хуьрелай къеце, гъурбатда** //Ам цIи.мад патал фена//

Патал 2 *последог* - **патахъай** //Ватан патал чанни гъайиф къвемир//

ПАТАХЪ:

Патахъ 1 *прил. еридин* - **какур, тIулар алай** //Патахъ гъвар гъмир, дуьз тIвал гъваш //

Патахъ 2 *нар.* - **терефдихъ** //Са тIимил а патахъ фейила, ваз Дадашан кIвалер аквада//

ПЕР:

Пер 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кефи** //Мад аялдин пер хана?//

Пер 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **сад хътин чарар /месела, текер** //Гумабур вири пер чарар я//

Пер 3 *прил., еридин* - **баят, ктIай** //Ичин кIарас ламу чкада фад пер жеда//

ПЕРДЕ:

Перде 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **цлаз, дакIардиз ядай** //Къирдин пердеяр дакIардиз къазвай//

Перде 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **акт /театрда** //Пъесадин са перде куьтягъ хъана//

Перде 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къалмакъал, вижесуз вакъиа** //Чун хъфейла ана са перде акъатналда//

ПЕРИ:

Пери 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **гуьзел дишегъли** // "Гуьлерин пери" таматаа чIехи геатрда физва//

Пери 2 *сущ., хас, ас.п., текв.кь.* - **Пери /дишегълидин тIвар** //Перини Гуьлназ чумалар кIватIиз фенва//

ПЕХЪ:

Пехъ 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къуш** //Вун пехъ ятIа, зун чалагъан я//

Пехъ 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къумарин масть** //Уюнар пехъер хъана//

Пехъ 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **яцIу якIар** //Ютуррин пехъер тIазва//

ПУДРА:

Пудра 1 *нареч.* - **пуд сеферда** //Пудра пуд кIуьд жеда//

Пудра 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **куьлур порошок, смеки** //Ам чиниз пудраяр яна кIвалаяй экъечIиз гъазур хъанвай//

П

ПНИИ:

Пнини 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **емиш** //Гарцин са хилел яру пIинияр алай//

Шини 2 *сущ., хас, ас.п.* - Шини /дишегълидин тIвар //Шини хала къулайдиз дивандал ацукънавай //

ШИП:

Шип1 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - муртI, син //КIвалин пIипIе гам ршанвай//

Шип1 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* – гъвечIи афар //Агъмедан юлдашди чаз хъчадин пIипIер гъазурна//

Шип1 3 *сущ., умуми, ас.п., текв. къ.* - пуд пипIен фите, косынка виридан кIвенкIе авай //Къилел вили пIипI алай руш//

РАГЪМЕТ:

Рагъмет 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - хъсан дуъа //Рагъмет жегъич квез къейила... Е.Э. //

Рагъмет 2 *сущ., хас, ас.п.* - Рагъмет /эркекдин тIвар //Рагъмет Агъмедович чи классин руководитель я//

РАК:

Рак 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - рикIин, къапу //КIвалик рак кумачир //

Рак 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - азар, макъ //Рак акъалтIай пис азар я //

РЕГЪ:

Регъ 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - къил ва я сар эвядай //Ви жибинда регъ авани?//

Регъ 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - куънуъда жедай ячейкаяр //Гъар са куънуъда цIемуъжуъд регъ авай//

РЕГЪУЪ:

Регъуъ 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - калин никIедин кIвал //Ацадалди вилик калин регъуъ чуъхуън лазим я//

Регъуъ 2 *прил., еридин* - утанмишвал квай, чин къадай //Буна халудин вилик регъуъ амалар ийимир //

РЕГЪИМ:

Регъим 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - мергъаметлувал //Шагъмарданов гзаф регъим авай инсан я//

Регъим 2 *сущ., хас, ас.п.* - Регъим /эркекдин тIвар //Регъиман хурал гила пуд орденди нур гузвай //

РЕХЪ:

Рехъ 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - уълчуй //Рехъ къуна фейи кесиб гада эхирни са къеледив агакъна //

Рехъ 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - рушахъ гъакъи //Рехъ къачуна гъуьлуъз гунар гила амач //

РИЗА:

Риза 1 *сущ., ухуми, ас.п., текв.къ.* - чѣфте //РакIарин риза патахъ хъанва//

Риза 2 *сущ., хас, ас.п.* - Риза /эркекдин тIвар //Риза вун барзадиз малар хуъз фидани, чан хва?//

РОМАН:

Роман 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - роман /произведение //Исятда за Толстойн роман кIелзава //

Роман 2 *сущ., хас, ас.п.* - Роман /эркекдин тIвар //Чи учителдин бубадин тIвар Роман я//

РУГУН:

Ругун 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - юг гатадай тахта //Са ругун галай балкIанди юг мус гатурай?//

Ругун 2 *глагол, масдар* - чкалар аламаз цик чурун //Каргуфар ругун адаз гзаф кIандай кар я //

С

САД:

Сал 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - бустан //Афнийрин сал тамун юкъва ава//

Сал 2 *прил., еридин.* - дар //Адаз фир-тефир чка сал хъанвай //

САЛАМ:

Салам 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - гъалтайла ийидай тебрик //Сифте гъвечIида салам гудай адет я //

Салам 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - къиникъин гъакъиндай гудай хабар //Чал салам геж агакъна //

Салам 3 *сущ., хас, ас.п.* - Салам /эркекдин тIвар //Салам накъ радиодай рахана //

САЛАТ:

Салат 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - азандан жуъре //Виликдай мискIиндай мукъвал-мукъвал салатар ядай//

Салат 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.къ.* - хуърек, салан майвайрикай ва мсб. авур //Ваха тадиз афнийринни помидоррин салат гъазурна//

САФ:

Саф 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **техил ва я гъуър ядай** //Цийи саф къацІал жеда//
Саф 2 прил. еридин. - **михъи, маса затІ къариш тахъанвай** //Саф къизил мяденра тек-бир гьалтда//

СЕДЕФ:

Седеф 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **минерал /перламутр** //Седеф туна расай чуьнгуьр, вун зи ярдин хурал кІандай//
Седеф 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. – **дуьгме** //Перемдик седеф кутун хъия//
Седеф 3 суц., хас, ас.п. - **Седеф /дишегълидин тІвар** //Им Седеф комсомолдиз гъахъай сифте югъ тир //

СЕРЕС:

Серес 1 прил. - **хъсан, кутугай, хуш** //Экуьнин къилий дагълара серес гъава жеда//
Серес 2 суц., хас, ас.п. - **Серес /дишегълидин тІвар** //Серее халадиз контордиз ша лагъ//

СЕРКЕР:

Серкер 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **чубанрин къил** //Суьруьйрин чІехиди серкер я//
Серкер 2 суц., хас, ас.п. - **Серкер /эркекдин тІвар** //Серкер халу районда къуллугъчи хъанва //

СЕС:

Сес 1 суц., умуми, ас.п. текв.кь. - **ван, сес** //Клубда ашукъдин сес гъатна//
Сес 2 суц., умуми, ас.п., текв. кь. - **сес /грамматикадин термин** //Гъар са слогда ачух сес хьунухъ чарасуз кар я //

СЕФЕР:

Сефер 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **сиягъат, сейр, рехъ** //Ваз хъсан сефер хъурай!//
Сефер 2 суц., хас, ас.п. - **Сефер /эркекдин тІвар** //Нехирбан Сефер хуьруьн советдин депутат я//

СОЮЗ:

Союз 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **садвал, икърар** //Афганистан чахъ галаз союз хъанва//
Союз 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **Союз /чІалан пай** //Союзри къилдин членар, предложенидин паяр галкІурда //
Союз 3 суц., хас, ас.п. - **Советрин союз** //СтІал Сулейманан тІвар вири Союзда магъшур я//
Союз 4 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **организация** //Ам советрин писателрин союздин член я//

СУВАР:

Сувар 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **лишанлу югъ; чІехи шадвал** //Муьжуьд лагъай март диашегълийрин сувар я//
Сувар 2 суц., хас, ас.п. - **Сувар /дишегълидин тІвар** //Чи Сувар хала игит диде я//

СУНА:

Суна 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. – **гуьзел** //Я бахтавар кефчи суна//
Суна 2 суц., хас, ас.п. - **Суна /дишегълидин тІвар** //Суна гамар храдай устІар я //

СУР:

Сур 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **инсан кучуднавай чка** //Ватандин дяведа телеф хъайи игитрин сурарал гъар 9-Майдиз цуьквер эцигзава
Сур 2 прил., талукъв. - **къизилдин рангунин** //Сур хъицикъдин бармак//
Сур 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **недай хъач** //Чи хуьре сурарикай хъсан камбар ийида//
Сур 4 прил., еридин - **куьгъне хъун, ерисуз хъун** //Ипекдин парча фад сур жеда//

СУРАКЪ:

Суракъ 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **хабар, малумат** //Квахъай яцран суракІ ахкъатнач//
Суракъ 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **гъайванрин азар /ящур** //Духтурди суракъ акарай лапагрис дарман ягъун теклифна//

T

ТАБ:

Таб 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **эхун, хура акъвазиз хъун** //Шарвилидин туруниз гъич са душмандивайни таб гуз жедачир //
Таб 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **чІудгун, дамар ялун** //Яргъалди сирнав авуртІа, гъилел таб акъалтда//
Таб 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **гам хурунин жуьре** //Руша табунин гам хразвай //

ТАВ:

Тав 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кьул /пич** //Тав утагъдин абур я //
Тав 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **расай кІвал, мугъманрин кІвал** //Тав мугъманрай ацІанвай//
Тав 3 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **са уьтери ранг**//Машмашириз хъипи тав янава//
ягъук, таъсир аву!..
Тав 4 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **мехъерин шад межлис** //Ашукъ галачир тав жедани? //

ТАВАТ:

Тават 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **гуьрчег руш** //Руш туш, гуржи тават я //
Тават 2 *суц., хас, ас.п.* - **Тават /дишегълидин тІвар** //Тават гамунихъ ацукънава//

ТАЗ:

Таз 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **жегъил тар; къелем** //Гъарда рекъин къерехда са таз цазвай//
Таз 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къве къил атІай пая** //Са алеррал алай тазар гъана кІанда//

ТАЗА:

Таза 1 *прил., еридин* - **жегъил, мукъвара ханвай** //Таза кІелер къацарал твах //
Таза 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **лапагдин тумунин кІанел алай хам** //Къемс хъйи кІвач тазада тунвай//

ТАЙ:

Тай 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кІевна куТунвай векъер ва мсб.** //Колхозди вири векъер тайра тунвай //
Тай 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **са яшдин инсан** //Гъар са касдиз жуван тай-туьш чир хъун хъсан я//
Тай 3 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **жуьт-жуьт жедай шейэрикай сад** //Аялдин гуьлбътдин тай жагъизвач//

ТАРИФ:

Тариф 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **хъсан гафар, разивилин гафар** //Жуван тариф жува ийимир, масада авурай //
Тариф 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **аннамишун ва я терминдин куьруь ва дуьм дуьз баян** //Гъар са чІалан паюнин тариф хуралай чир хъана кІанда //

ТАРЛАН:

Тарлан 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **катран жинс** //Чи мулкара тарланар тек-бир. гьалтда //.
Тарлан 2 *суц., хас, ас.п.* - **Тарлан /эркекдин тІвар** //Тарлан Мамедован манияр чи халкъдиз пара хуш я //

ТВАР:

Твар 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къуьлуьн, мухан ва мсб.** //Магъсулар са тварни пуч тавуна кІватІна кІанда //
Твар 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **гъвечІи буьвел**
//Кап ягъа лагъайла, кІвачел твар алалда//

ТЕК:

Тек 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къумарин чар** //Адан гъиле авайди керпичрин тек я//
Тек 2 *прил., еридин* - **ялгъуз, субай** //Тек тар тама тахъуй//

ТЕРЕ:

Тере 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **накъвадин рув** //И чичІекдин лакан тере вине хъанва //
Тере 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **недай хъач** //Салай са афардин терейар кІватІа//

ТИР:

Тир 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **лишанар ядай чка** //Тир ачухайла, чна лишанар яда //
Тир 2 *глагол., алакъачи* //Алини Агъмед кІеви дустар тир//

ТУН:

Тун 1 *глагол., масдар* - **са шей масадан къене эцигун, гъакъарун** //Гъилер жибинда тун хъсан кар туш //
Тун 2 *глагол., масдар* - **чІарар, йис илисна къун** //Лиса садра къил тун хъсан я //

ТУП:

Туп 1 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кІватІ** //Аялар туп-лаш къугъвазвай//
Туп 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **яракъ** //Музейдин вилик куьгъне къве туп ква//
Туп 3 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **тай, пачка** //Трактористдиз са туп сигаретар кІанзава //

ТУПАЛ:

Тупал 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **закIал** //Гвен гуьдайла бичинчийри курчун тупIал гьалдай//

Тупал 2 *прил., талукъв.* - **къвед лагъай йисуз, дана тахана, нек гузмай /кал ва мсб.** //Кал тупIапди ятIани, нек гзаф ква //

Тупал 3 *прил., еридин* - **ярумчух** //ТупIал фекъи малла Дадаш//

ТУР:

Тур 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **шуьшка** //Кесибдин хва Къагъримана тур виниз хкажна//

Тур 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **балугъар къадай еке чил** //Балугъчийри вегъей тур ичIиз ахкъатна //

Тур 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къир хъиз хранвай фите** //Рушан къилел лацу тур алай//

ТУРБА:

Турба 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **гъвечIи сумка** //Дидеди цвайи турба дуьгъудай ацIанва//

Турба 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **ракъун ва я цементдин чIехи лубе** //Пичинин турбади гум ийизвай //

ТУЪКЪУЪЛ:

Туъкъуъл 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **жигердик жедай гъвечIи целце авай туъкъуъл жимида, себ** //Лекъиник туъкъуъл акадармир//

Туъкъуъл 2 *прил. еридин* - **тIям, дад** //Дарман туъкъуъл тирвиляй аялди хъвазвачир//

ТI

ТIАРАМ:

ТIарам 1 *прил., еридин* - **къевиз чIугунвай, акъажнавай** //Пуларин чIул тIарам хъанва//

ТIарам 2 *прил., еридин* - **хъсан, гуьрчег** //Гадади тIарам къуьлер ийизвай//

ТIВАЛ:

ТIвал 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **шуькIуь кIарас, кул** //Назира тадиз гъиле шуьмягъдин тIвал къуна//

ТIвал 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **гьалкъа, кваг, кам** //Туфлидин багъариз тIвал яна//

ТIИЛИ:

ТIили 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къавай авахъзавай стIалар** //Марф къвайила, кIвализ тIилияр къведа//

ТIили 2 *прил., еридин* - **хемир квачир** //Бадеди хъра тIили фу чразвай//

ТIУЛ:

ТIул 1: *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **чIуру хесет** //Ада вичин тIул авун тавурай //

ТIул 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **агъада авай чка, дуьзен чка** //Салманан тIула хъсан булахар ава//

ТIУН:

ТIун 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **малариз векъ вегъедай** //ТIун векъерай ацIанва//

ТIун 2 *кIус* //Буна жуван рикIе авайди лагъ тIун //

ТIУР:

ТIур 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **гъвечIи буьвел** //ВетIре кIасай къил тIур-тIур хъанва//

ТIур 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **тарцел жедай** //Гъаваяр чими тирвиляй, къелемри тIур ахъайнавай//

ТIур 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **хуьрек недай** //КIвалахдайла - серин къур, недайла чIехи тIур//

ТIУЪН:

ТIуън 1 *глаг., масдар* - **хуьрек къабулун** //Кефсузда тIуън тавуртIа, адан гьал пис жеда//

ТIуън 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **хуьрек, недайди, фу-яд** //Мугъманрин вилик тIуън гъваш//

У

УСПАГЪИ:

Успагъи 1 *прил., еридин* - **гуьзел, тIарам** //Бустандин къерехра успагъи цуьквер экъечIнава//

Успагъи 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **Успагъи /дишегълидин тIвар** //ЦипицIар атIунай студентка Успагъи кIвенкIве ава//

УФ:

Уф 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - **гар, нефес** //Пичиниз уф це!//

Уф 2 *междом.* //Уф! Вуч яргал рехъ тушни?//

УЮН:

Уюн 1 *сущ., умуми. ас. п., текв.кь.* - амал, кьуьруьк //Маймунди хьтин уюнар ийизва//

Уюн 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - кьумарал кьугьвадайла акьуддай чар //Уюн лугьудай затI зи гьиле авач//

Ф

ФИН:

Фин 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - тум /цукверин, чичекрин ва мсб. //Чна базардай турпарин фин кьачуна//

Фин 2 *глагол, масдар* - авай чкадай масаниз //Чун базардиз экв жедалди фин //

Фин 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - канабдин фин //Чаз эмеди фин квай калар гана //

ФИРИ:

Фири 1 *прил., еридин* - цикIи ва я ргай нек //Аялди фири нек ягъай дугьудин хапIа тIуьна //

Фири 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - гъайванрин гардандал жедай яргъи чIарар //Чамардавай балкIандин фири гарал кьугьвазвай //

Х

ХАЛ:

Хал 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - матI, чIулав гел //Лацу пелел хал алай руш //

Хал 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - акьвазнавай цел жедай //Цин винел кьацу хал алай //

Хал 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - кьумарин чарарин //Вуна заз гайибур вуч халар я?//

ХАМ:

Хам 1 *сущ., умуми. ас.п., текв.кь.* - хьицикь; жендекдин, набататрин винел патан кьат//Цегьрен хам далдамдал акьалжиз тур //

Хам 2 *прил.* - авам, вердиш тушир; гъял тавунвай //Хам инсандал хам балкIан гьалт тавурай//

ХАН:

Хан 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - чIехи сан, дережа авай кас //Мурсал хан герен-герен Саидаз килигзавай Х.Т., Къ.М. //

Хан 2 *сущ., хас, ас.п.* - Хан /эркекдин тIвар //Зи дустунин бубадин тIвар Хан я //

ХАР:

Хар 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - нахутI //Ашпазди харарин шурпа гьазурнавай//

Хар 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - муркIадин харар квай кьвал //Дагълара кье еке хар кьвана//

Хар 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - кьуьлуьк жедай харчи //Ци кьуьлерал хар ала//

ХАРА:

Хара 1 *сущ., умуми. ас.п., текв.кь.* - гьамбар //Замира библиотекадай са хара ктабар кьачуна//

Хара 2 *сущ., умуми, ас.п. текв.кь.* - ипекдин парча //Мани лугьузвай рушал харадин перем алай //

ХАШ:

Хаш 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - хашпарадиндин лишан, эмблема//Кешиш гьиле хаш аваз килисадин юкьвал акьвазнавай//

Хаш 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - недай хуьрек /холодец //Хаш гзаф менфятлу хуьрек я//

ХАШАВ:

Хашав 1 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - зангунин кIараб //РакIара акьуна, кIвачин хашав тIар хьана//

Хашав 2 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - гапурдин кьакьунин агъа кьилел жедай //Гапурдин кьакьарал гимидин хашав ала//

Хашав 3 *сущ., умуми, ас.п., текв.кь.* - балкIан миxьдай раkьун щетка //Хашав ягъ тавунмаз балкIандин кьвалар хьсандиз миxьи жедач//

ХВАЛ:

Хвал 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **гъвечи къубу** //Салахъ галай хвал цяй ацІанва//

Хвал 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **кицІерин хапІа** //КицІин чуквада хвал цуз!//

ХВАХ:

Хвах 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **чІехи чанах** //Ам са хвах тини гваз хърак ацукъкава//

Хвах 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - дагъдин вацІара жедай еке къван //Са хвах хъитІкъинарайтІа, са араба къванер жеда//

ХЕЛ:

Хел 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **парталдин** //Дерзичиди перемдин хел цвазва //

Хел 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **тарцин** //Ичер алай тарцин хилек гъача кутур//

Хел 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **пай; тай, шакъа /вацІун** //Лексикология чІалан илимдин важиблу хел я //

ХКАДАРУН:

Хкадарун 1 глаг., масдар - **къудгунун, жува жув вегъин** //Шамя, рагалай рагал хкадарун къетІна //

Хкадарун 2 глаг., масдар - **туъхуърун** //Пехъи хъанвай цІай хкадарун гзаф четин я//

ХТУН:

Хтун 1 глаг., масдар - **элкъуън хъувун; ахгакъун** //Разведчик са сятдилай хтун лазим я//

Хтун 2 суц., хас, ас.п. - **Хтун /хуъруън тІвар** //Чи чІехи халу Хтундал яшамыш жезва//

ХУН:

Хун 1 глаг., масдар - **къатІ-къатІ хъун; кукІвар хъун** //Гуъзгуъ хун тавурай гъа//

Хун 2 глаг., масдар - **дул** //Январдалди кали хун тавуртІа, за ам маса гуда//

Хун 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **парча** //Вилик вахтара къве юкІ хун кесибдин эрзиман тир //

ХУПІ:

ХупІ 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **стІал; са сив** //Солдатри чІехи курушкадай гъарда са хупІ ийизвай//

ХупІ 2 клус. - **гъикъван, ажайиб** //ХупІ гуъзел гъава тушни!//

ХУШ:

Хуш 1 прил., еридин - **рикІиз чими, бегенмиш** //Адан амалар заз хуш туш //

Хуш 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **перде, вилел акъалтдай чил, цуък** //Чулав яцран са вилел хуш ала//

Хуш 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **тик, хъутІал** //Хуш квай чкадал агакъайла, машин акъваз хъана//

ХЦУН:

Хцун 1 глаг., масдар - **мад цун /яд, нафт ва мсб** //Челегда кІвегъ хцун гавуртІа, ниси чІур жеда //

Хцун 2 глаг., масдар - **акъахнавай чка /цвал / цун хъувун** //Перем хцун тавунмаз алукиз хъжедач //

ХЪ

ХЪВЕХЪ:

Хъвехъ 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **чинин пад** //Адан хъвехъ яру хъанвай//

Хъвехъ 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **фан са пай** //Нехирбандин чантада са хъвехъ фуни са кІус ниси амай//

ХЪ

ХЪИРХЪАМ:

Хъирхъам 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **сарарин пунар, куручІар** //Сарарин хъирхъамрихъ хъсан гелкъвена кІанда//

Хъирхъам 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **набатат** //Булахдин мукъув хъирхъамар экъечІнава //

Ц

ЦУН:

Цун 1 глаг., масдар - **чил къарагъарун, гьалун** //А чил цун тавуна пуд йис я//

Цун 2 глаг., масдар - **парталар ва мсб** //Костюмар цун тавунмаз, дамахар ийимир //

Цун 3 глаг., масдар - **ацІурун /жимидай** //Чай цун адан рикІ алай кар тир //

ЦУР:

- Цур 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **маларии тевле** //Йикъа са шумуд цур миxъна кIанда //
Цур 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **ранглу металл** //Юлдашди цур хкудзавай мяденра кIвалахзава //
Цур 3 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **куьлуь чIахар хътин жив** //Цавай къвазвайди цур тир //
Цур 4 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **турши /хуьрекдик кутадай** //Чна чумалрин цур гъазурнава //
Цур 5 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **цуру хъун** //НекIеди цур къачунвай //

ЦУЬКIУЬН:

- ЦуькIуьн 1** *прил., талукъв.* - **цуькIуьн гъуьруькай авур** //Виликди, цуькIуьн фу жагъайла, шад жедай //
ЦуькIуьн 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **тфу, гьер** //Ам хъел кваз, сивяй цуькIуьн чкIиз, рахазвай //

ЦУЬЛ:

- Цуьл 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **пурариз талукъ тадарак** //Ламрал цуьл вегъ //
Цуьл 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къуьлуьн ва мсб.** //Къежей цуьлерикай юг жедач //

ЦI

ЦIАЙ:

- ЦIай 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **пичина хъийидай** //Пичина цIай турла, кIвалин гъава дегиш хъана //
ЦIай 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **къиздирмадин фул** //Ам, цIай атайди хъиз, зуразвай //

ЦIАР:

- ЦIар 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **чарчел кхьинрин са жерге ва мсб.** //Са къве цIар кагъаз кхьихъ //
ЦIар 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **магъсулдин азар** //Калал алай никIихъ цIар галуьна //

ЦIАРНАХ:

- ЦIарнах 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **хамуинин азар** //Аялдал эъьечIай цIарнах духтурди сагъарна //
ЦIарнах 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **зиянлу гъашарат** //Тарариз цIарнах тергдай дарман яна кIанда //

ЦIЕГЪ:

- ЦIегъ 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **чIарчIин лапаг** //ЦIегъ суьруьдин кIвейкIве жеда //
ЦIегъ 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **медицинадин серенжем /цIегъер татун патал** //Духтурди вири аялриз цIегъер яна //

ЦIИ:

- ЦIи 1** *нареч.* - **алай йисуз** //Армияда къуллугъзавай стха цIи хкведа //
ЦIи 2 *прил., еридин* - **ламу, къежей, ругун тавур** //ЦIи кIарасри сакIани цIай къазвачир //

Ч

ЧАН:

- Чан 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **уьмуьр, беден** //Ватан патал чанни гъайиф къвемир! //
Чан 2 *прил., еридин* - **играми, азиз** //Вин гуьрчегвал садахъни жеч, чан зи хайи диде- ватан //

ЧАП:

- Чап 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **печать** //Шаирдин цIийи ктаб чапдай акъатна //
Чап 2 *нареч.* - **чапрас, цIидгаз, са вилихъди** //Вун заз чап килигмир //

ЧАПРАС:

- Чапрас 1** *прил., еридин* - **кирс, цIидга** //Накъ чи классдиз са чапрас вилер авайди атанвай //
Чапрас 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **парталдик кутадай** //Блушкадин хилек квай чапрас кIир хкатнава //

ЧАР:

- Чар 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **кагъаз** //Айнадин гъиле шегъердай хтай чар авай //
Чар 2 *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **некIеди къадай, некIедал жедай къаймах** //Чар тIуьр кац хъиз акъвазнава //

ЧАРХ:

- Чарх 1** *суц., умуми, ас.п., текв.кь.* - **син, дагъдин пел** //Къелекъ чарх Пиперахуьрйяй хъсан аквада //

Чарх 2 суц., умуми, ас.п. текв.кь. - машиндин, арабадин ва мсб. //Бубади хтулдиз пуд чарх квай велосипед къачуна //

ЧЕШНЕ:

Чешне 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **ибрет** //Жуван чѳехи стхадилай чешне къачу//

Чешне 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **гамунин гишир** //И гам тапанчийрин чешне я//

ЧИГ:

Чиг 1 прил., еридин - **ицѳи, бегъем дигмиш тахъанвай** //Ада гъар пакамахъ ругун тавур чиг нек хъвадай//

Чиг 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **векъериз, къалариз ядай** //Цуькверал, векъерал пакаман чиг ацукънавай//

Чиг 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **куьлуь марф** //Куьлуьз-куьлуьз чиг къвазвай//

ЧИ

ЧАГУН:

Чагун 1 глаг., масдар. - **хъукъвана кѳеви хъун** //Мекъивилияй чилер чѳаганвай //

Чагун 2 глаг., масдар - иер хъун, гуьрчегдиз алулгун //Тарар-тамар пеш авуна чѳаганвай //

ЧѳАЛ:

Чѳал 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **рахунин такъат** //Мегъамедаз араб чѳал хъсан чида//

Чѳал 2 суц., умуми, го.п., текв.кь. - **шиир** //“Билбил” Стѳал Сулейманан сифте чѳаларикай сад я//

Чѳал 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **гаф, келима** //Мад адай чѳал акъат хъувунач//

Чѳал 3 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **сглаз**

ЧѳЕРЕ:

Чѳере 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **тегъенг** //Ципицѳидин чѳередикай ири кулар куьс хъанвай//

Чѳере 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **къванерикай къавук кутунвай сижиф** //Къаварилай къаваралди, къавун чѳере кѳвал хъайи яр//

ЧѳУГУН:

Чѳугун 1 глаг., масдар - **пѳапрус чѳугун** //Чѳугун гадарна пуд йис я//

Чѳугун 2 глаг., масдар - **ялун, акъажун** //Пурарин чѳул чѳугун хъия //

Чѳугун 3 глаг., масдар - **гъуьжетун** //Тѳебиатдихъ галаз чѳугваз жедач//

ЧѳУЛАВ:

Чѳулав 1 прил., еридин - **ранг** //Чѳулав парталди инсан жегъилдиз къалурда//

Чѳулав 2 суц., умуми., ас.п., текв.кь. - **магъсулрин азар** //Техилрихъ чѳулав галукъна//

ЧѳУР:

Чѳур 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **векъ акъатнавай чка, уьруьш** //Чѳур вири цуькведи къунвай//

Чѳур 2 суц., умуми, ас.п., текв., кь. - **фон** //Гамунин чѳур виле авай//

Ш

ШАГЪ:

Шагъ 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **пачагъ** //Ирандин шагъдин эхир халкъди авуна //

Шагъ 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **межлисдин, мехъерин тамада** //Межлисдин къил шагъ я //

Шагъ 3 суц., хас. ас.п. - **Шагъ /эркекдин тѳвар** //Гаф Бабаев Шагъаз гана //

ШАР:

Шар 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **элкъвей туп хътинди** //Цавуз шар ахъайна са сят хъанва //

Шар 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **чилик ва я инсандал жедай гъашарат** //Ада чилиз пер ягъиз, балугъар къун патал шарар кѳватзавай //

ШИШ:

Шиш 1 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **кабабдин тѳвал, кабаб вич** //Шиш ядай устѳар вуж я//

Шиш 2 суц., умуми, ас.п., текв.кь. - **хуьрек недай** //Аялдиз шиш къаз чирна кѳанда//

Шиш 3 прил., еридин - **къакъан ва дуьз** //Шиш къвавах//

ШКЪАКЪ:

Шкъакъ 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - тарцин тандикай хкатдай клеви клей хьтинди //Вун, шкъакъ хьиз, вучиз алкIанва//

Шкъакъ 2 *прил., еридин* - минтIикъ, мишекъат //Адан шкъакъ амалар заз бегенмиш туш//

ШУТКЪУНУН:

Шуткъунун 1 *глагол., масдар* - чукъуьн //ЦипицIар шуткъунна чехир хкудда//

Шуткъунун 2 *глагол., масдар* - садлагъана акъудун /месела, гапур //Мердена шуткъунна гапур акъудна //

Э

ЭКЪЕЧIУН:

ЭкъечIун 1 *глагол., масдар* - пайда хьун //Пакаман кыляй рагъ экъечIун нуькIверин мурад я //

ЭкъечIун 2 *глагол., масдар* - чиликай хкатун, фараш хьун //И чиле цайи вуч хъайитIани экъечIда //

ЭМИН:

Эмин 1 *прил.* - вафалу //Эсли уьмуьрдин юлдашдиз эхирдал къван эмин яз амуькIа//

Эмин 2 *суц., хас, ас.п.* - Эмин /эркекдин тIвар //Етим Эмин лезги халкъдин чIехи шаир я//

ЭМИР:

Эмир 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - чIижерин /ЧIижер вири эмирдал алтIушнавай //

Эмир 2 *суц., хас, ас.п.* - Эмир /эркекдин тIвар //Багъманчи Эмир цIинин бегъердал шад тир //

ЭРЗИМАН:

Эрзиман 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - мурад //Ви кар туькIуьн зи эрзиман я //

Эрзиман 2 *суц., хас, ас.п.* - Эрзиман /эркекдан тIвар //Гададин тIвар Эрзиман я //

ЭСЕР:

Эсер 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - таьсир //Докладди залда ацукънавайбуруз еке эсер авуна //

Эсер 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - яратмишун //шир, роман ва мсб. // А эсер кIелайла чи рикIел дяведин четин йисар хуьквезва//

Я

Я:

Я 1 *междом.* //Я Мурсал, ваз ван къвезвани?//

Я 2 *союз.* //Пака тамуз я зун къведа, я чIехи гада//

Я 3 *куьмекчи глагол.* //Руслан спортсмен я //

ЯКЪУТ:

Якъут 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - багъа къаш //Пачагъди девришдиз якъутар авай кIвал къалурна//

Якъут 2 *суц., хас, ас.п.* - Якъут /дишегълидин тIвар //Мус акуртIани, Якъут хуььрез акъвазнава//

ЯЛ:

Ял 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - гар, гъава //Машиндин вилик квай чархуна ял тIимил ава//

Ял 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - ни, атир //Нафт экъичайла, ина пис ял гъатна//

ЯН:

Ян 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - алгъун //Симинин тарци эрчIи патахъ ян ганва//

Ян 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - гам храдайла гъяркъуьвилехъ вегъедай гъал. //И гамунин ян памбаг я //

Ян 3 *тIв.-эв.* - куьз? вуч себедбалди? //Накъ татана, вун къе ян атана? //

ЯР:

Яр 1 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - экуьнин //Агъадихъай цавун кIаниз яр янава//

Яр 2 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - йисан вахт, гатфарин эвел //Яр алуькъдалди пуд югъ амай//

Яр 3 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - кIаниди, адахли //Самоварда чай эцигна, яр айвандик къекъвезава//

Яр 4 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - кIарасдин рикI //Мегъуьн кIарасдин яр ракъ хъиз кIеви жеда //

Яр 5 *суц., умуми, ас.п., текв.къ.* - яру ранг, ярувал; регъуьвал //Ви чиниз яр янава хьи?//

А Л А В А:

ЛЕЗГИ КХЫНРА ДУШУЫШ ЖЕЗВАЙ ОМОГРАФАР

Абур /абур/	сущ., умуми //мешреб, акунар //
Абур /абур/	тІв-эв., Ш кас, гз. кь.
Айна /айна/	сущ., хас. //дишегълидин тІвар //
Айна /айна/	нареч. //гъакъикъатда, авайвал //
Акула /акұла/	сущ., умуми //дуьгъуьдин жуьре //
Акула /акұла/	сущ., умуми //чІехи балугъ //
Амин /амин/	сущ., хас. [эркекдин тІвар //
Амин /амин/	междометие.
АтІлас /атІлас/	сущ., умуми //парча //
АтІлас /атІлас/	сущ. умуми //картайрин кІватІал //
Гатун /гатун/	глаго. //ягъун, гъелек авун //
Гатун //гатун/	прил., талукъв. //гатуз жедай, месела, хали, ичер //
Зарар //зарар/	сущ., умуми //зиян, кукъсан //
Зарар /зарар/	сущ., умуми //нард къугъвадайла вегъедай кубикар //
Калар /калар/	сущ., умуми //къуьликайни финикай тІуьн яз авунвай //
Калар /калар/	сущ., умуми //тІарунда емишар, магъсул къурурун паталди авунвай кІалубар //
Кар /кар/	сущ., умуми //кІвапах, кеспл //
Кап /ккар/	сущ., умуми //барккдин ва я сафунин //
Кул /кул/	сущ., умуми //чІижерин цийи хизан //
Кул /ккул/	сущ., умуми //шткидай алат //
Кун /кун/	сущ., умуми //нехир, суьруь акъваздай чка //
Кун /ккун/	глаго. //цай къун //
Кур /кур/	прил., еридин //таквадай, куьт хъанвай //
Кур /ккур/	сущ., умуми //хуьрекдин къаб //
Куьн /куьн/	тІв-эв., 2 кас, гз.кь.
Куьн /ккуьн/	тІв-эв., суалдин
Къалун /къалун/	глаго. //аквадайвал авун, вилик гъун //
Къалун /къалун/	глаго. //къал акъудун //
Къени /къэни/	прил., еридин //хъсан, культурный //
Къени /къэни/	- наречие, //гилалди, икъван чІавалдини //
КъатІун /къатІун/	глаго. //аннамишун //
КъатІун /къатІун/	глаго. //гелягъун, къве къатІ авун //
КІевиз /кІэвиз/	наречие //гужлудаказ, ван акъудна //
КІевиз /кІэвиз/	глаго., дееприч. //чуьнуьхиз, винел акъуд тийиз //
Маса /масà/	наречие //гъакъидихъ, пупдихъ //
Маса /маса/	прил., еридин. //чара, иьилдин, къетхен //
Мая /майà/	сущ., умуми //тум, гил //
Мая /майà/	сущ., хас //дишегълидин тІвар //
Михъиз /михъиз/	тІв-эв., тайинардай //вири //
Михъиз /михъиз/	глаго., дееприч. //чуьхуьз, чиркинвал, къацІайвал квадариз //
Пар /пар/	сущ., умуми //бугъ //
Пар /ппар/	сущ., умуми //йуьк, дашмишзавай затІар //
Пер /пэр/	сущ., умуми //гуьгъуьл, инициатива //
Пер /ппэр/	сущ., умуми //къетІен жуьредин лапатка //
Таб /таб/	сущ., умуми //дурумлувал; гам хурунин тегъер //
Таб /ттаб/	сущ., умуми //къундарма, тахъай кар, бизнесуз хабар //
Тай /тай/	сущ., умуми //яшдин юлдаш, жуьт шейэрикай сад //
Тай /ттай/	сущ., умуми. //балкІандан тирлинкІ //
Тар /тар/	сущ., умуми //музыкадин алат //
Тар /ттар/	сущ., умуми //тама ва я бахчада авай //
Твар /твар/	сущ., умуми //гъвечІи цуцІул //
Твар /ттвар/	сущ., умуми //зерре, верчерин ем //
Тум /тум/	сущ., умуми //фин, мая, цазвай магъсул //
Тум /ттум/	сущ., умуми //бедендин пай, жендекдилай къулухъ г алай пай //
Тун /тун	глаго. //алай чкадал. са чкада, мажбурун //
Тун /ттуч/	глаго. //са затІунихъ маса шей //
Ціурун /ціурун/	глаго. //жив, мурк ва мсб. чеб-чпиз //
Ціурун /ціурун/	глаго. //Кефсуззавай инсанди, гъайванди //

Чам / чам/	сущ., умуми //патахъвал, какурвал, алгъун //
Чам /ччан/	сущ., умуми //свас гъизвай гада //
Чара /чара /	сущ., умуми, //къайгъу, серенжем //
Чара /ччара/	прил., еридин //маса, баажъа, къилдин //
Чеб /чэб/	тІв-эв., элкъведаий, Ш кас, гз.къ.
Чеб /ччэб/	сущ., умуми //накъвадин жуьре //
Чил /чил	сущ., умуми. //хранвай тур, гъадакай авунвай чанта //
Чил / ччил/	сущ., умуми //къурамаг чка //
Чимун /чимун/	глагол. //яд ва мсб. //
Чимун /ччимун/	глагол. //чикъиз-чикъиз тун, гъакъарун //
Чин /чин/	сущ., умуми //дяведин къуллугъчийрин тІварцІин лишан //
Чин /ччин/	сущ., умуми //суфат //
Эмир /эмир/	сущ., хас. //эркекдин тІвар //
Эмир /эмир/	сущ., умуми //кІеви буйругъ, приказ //
Ягъун /ягъун/	глагол. //чІалахъ хъун, инанмиш хъун //
Ягъун /ягъун/	глагол. //гъили, маса шейиналди, тфенгдай //

КЪИЛЕР

СИФТЕ .ГАФ.....	3
Лезги чІалан омонимар ва абурун жуьреяр	5
Словардин къурулуш.....	17
ЛЕЗГИ чІалан омонимрин словарь.....	19
ЛЕЗГИ кхъинра дуйшуьш жезвай омографар.....	96

Ражидин Идаятович Гайдаров
Шайдабег Айдабегович Мирзоев

Словарь омонимов лезгинского языка
Лезгинский язык
Редактор М.Ганиева
Технический редактор А.Масандилова
Корректор А.Ахмедова

Подписано в печать 23.11.81 Формат 60 x 84 1/16.Бум.типогр. Ш Печать ротaпpинтная. Усл.,п.л. 6,7 Уч.-изд.3,3.
Тираж 1000. Зек №104| Цана 20 коп.
Дагестанское учебно- педагогическое издательство Госкомиздата ДАССР.Махачкала,ул.Маркова,32
Типография им.С.М.Кирова Госкомиздата ДАССР, Махачкала, ул. Марков а, 51.